

RAPORT

RZEMIOSŁO 2020

SPIS TREŚCI

1	WSTĘP. RZEMIOSŁO: PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ I KSZTAŁCENIE ZAWODOWE.....	2
1.1	SYTUACJA PRAWNA ORGANIZACJI RZEMIEŚLNICZYCH W POLSCE	5
2	CZYM JEST RZEMIOSŁO?.....	7
2.1	RZEMIOSŁO MIĘDZY TRADYCYJĄ A NOWOCZESNOŚCIĄ.....	8
2.2	DEFINICJA: SAMORZĄD GOSPODARCZY RZEMIOSŁA.....	11
2.3	STRUKTURA RZEMIOSŁA W POLSCE	12
2.4	KSZTAŁCENIE DUALNE W RZEMIOŚLE.....	16
	NIEMIECKI SYSTEM KSZTAŁCENIA DUALNEGO JAKO PRZYKŁAD DOBREJ PRAKTYKI	20
2.5	FUNKCJONOWANIE ORGANIZACJI RZEMIEŚLNICZYCH W WYBRANYCH KRAJACH EUROPEJSKICH	22
2.6	DZIAŁALNOŚĆ OŚWIATOWA RZEMIOSŁA	25
2.7	ORGANIZACJE RZEMIEŚLNICZE JAKO PARTNER STRATEGICZNY PAŃSTWA	48
2.8	ODDZIAŁYWANIE SPOŁECZNE RZEMIOSŁA	49
2.9	FINANSOWANIE ORGANIZACJI RZEMIEŚLNICZYCH.....	52
2.10	PODSUMOWANIE - POTENCJAŁ GOSPODARCZY RZEMIOSŁA.....	53

Umieść młodego człowieka w zakładzie stolarskim, jego ręce będą pracować dla pożytku umysłu i stanie się filozofem, myśląc o sobie jedynie jako o rzemieślniku.

- Jan Jakub Rousseau

- Tak, tak - mówił Bogumił - trzeba dzieci uczyć, kształcić, żeby umiały pracować. [...] Komu dziecko powierzyć, dokąd zawieźć, w jakim kierunku pchnąć? Pani Barbara każe tę sprawę rozstrzygnąć Bogumiłowi.

- No, więc powiedz - pyta. - Gdzie oddamy Agnisię? [...]

- Ja bym - powiada w końcu - oddał ją do szkoły rzemiosł. Bo skoro mówisz, że nie mają żyć na wsi...

- Czy ty masz Boga w sercu? - przerwała pani Barbara. - (...) żeby, mając jaki taki dobrobyt, naumyślnie spychać własne dzieci pomiędzy szewców?

- [...] ja nikogo nie spycham pomiędzy szewców. Są rozmaite zawody odpowiednie dla kobiet. Niech się nauczy fotografii, introligatorstwa...

- No dobrze, a wykształcenie? Bez wykształcenia nie ma czym żyć na świecie.

- Przecież ja właśnie chcę, żeby się wykształciły w jakim fachu. Kto nie ma majątku, a chce być niezależny, ten musi mieć fach w ręku.

- Maria Dąbrowska, Noce i Dnie.

WSTĘP. RZEMIOSŁO: PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ I KSZTAŁCENIE ZAWODOWE

Firmy rzemieślnicze mają wielki potencjał innowacyjności w zakresie dostarczanych przez siebie produktów i usług. Obserwowany trend w kierunku indywidualizacji przedmiotów konsumpcji stanowi szansę dla przedsiębiorstw rzemieślniczych jako bardziej elastycznych w zakresie struktur i zarządzania od globalnych korporacji. W celu umocnienia pozycji rzemiosła niezbędne jest jednak współdziałanie, komunikacja i otwartość na zmiany samych rzemieślników i samorządu gospodarczego rzemiosła. Przedsiębiorstwa rzemieślnicze i organizacje rzemiosła, dzięki specyfice funkcjonowania mogą być innowacyjne nie tylko dzięki dostępności do nowoczesnych urządzeń, maszyn i technologii.¹ Podstawą roli rzemiosła w rozwijającej się dynamicznie „gospodarce kreatywnej” jest bazowanie na złożonym, sięgającym daleko w przeszłość dziedzictwie kulturowym.² A także szczególnego podkreślenia wymaga zapewniający ciągłość „doświadczenia rzemieślniczego”, sprawdzony przez wieki model zdobywania kwalifikacji oparty na przygotowaniu zawodowym w formie „nauki przez pracę”. Tego rodzaju profil umiejętności znajduje szerokie zastosowanie na rynku pracy, co potwierdzają wyniki badań wskazujących, iż umiejętności rzemieślnicze wykorzystywane są zarówno w kreatywnych, jak i pozostałych sektorach gospodarki.³

Kształcenie dualne, inaczej przemienne, należy traktować jako naturalną inwestycję w przyszłość, aby w ten sposób budować nowe zaplecze przyszłych fachowców, którzy zasilą potencjał firm. Rzemieślnicze przygotowanie zawodowe to przykład klasycznego **dualnego systemu kształcenia zawodowego** (inaczej przemiennego). Łączy ono naukę u rzemieślnika (umowa o pracę - kodeks pracy) w procesie pracy, doksztalcenie w szkole (nauka teoretyczna – ustawa o systemie oświaty), nadzór organizacji rzemiosła nad przebiegiem takiego przygotowania zawodowego (ustawa o rzemiośle) Nauka w rzemiośle jest znaną i powszechną metodą zdobywania umiejętności i kwalifikacji zawodowych. W procesie tym ważną rolę odgrywają nie tylko małe i średnie zakłady rzemieślnicze, ale także organizacje rzemiosła: cechy, izby rzemieślnicze i Związek Rzemiosła Polskiego. Celem nauki w rzemiośle jest uzyskanie przez młodocianego umiejętności praktycznych i wiedzy teoretycznej, niezbędnych do odpowiedzialnego wykonywania zawodu, zarówno w charakterze pracownika, jak też w ramach samodzielnej działalności gospodarczej.

Rzemieślnicze przygotowanie zawodowe młodocianych

¹ D. Dolata, D. Postarmeczak, *Miejsce rzemiosła we współczesnej gospodarce – regres czy rozwój?*, w: K. Bondyra i in. (red.), *Razem dla rozwoju rzemiosła*, Poznań 2012, ISBN 978-83-61287-87-2, s. 109, 110.

² https://creativeeconomy.britishcouncil.org/media/uploads/files/Polish_CCE_Intro_Guide_FULL.pdf, s. 15.

³ https://www.craftscouncil.org.uk/content/files/18-02-20_Report_final.pdf

pracowników dotyczy zawodów szkolnych oraz pozaszkolnych i związane jest ze szkoleniem zawodowym kończącym się uzyskaniem kwalifikacji czeladnika.⁴

Jednym z najważniejszych zadań organizacji rzemieślniczych jest nauczanie zawodu. Rzemieślnicy potwierdzają swoje kwalifikacje zawodowe zdając egzaminy czeladnicze i mistrzowskie, a rzemieślnik z tytułem mistrza może kształcić uczniów. Rzemiosło dysponuje szeroką ofertą szkoleniową - od zawodów najnowocześniejszych do unikalnych, szczególnie tych o charakterze artystycznym i rękodzielniczym. Obecnie u pracodawców-rzemieślników szkoli się uczniów w ponad 130 zawodach. W latach 1945-2018 wydano ponad 2,2 mln świadectw czeladniczych oraz blisko 525 tys. dyplomów mistrzowskich.⁵

Z kolei z Informacji Oświatowej ZRP wynika, że w 2019 roku do egzaminów czeladniczych przystąpiło ponad 27 tysięcy osób, z których 25505 uzyskało świadectwa czeladnicze. W porównaniu do 2018 r. spadła liczba przystępujących do egzaminu czeladniczego o 1165 osób. Z kolei do egzaminów mistrzowskich przystąpiło w 2019 r. ponad 2,4 tys. osób, z czego 2369 uzyskało dyplomy mistrzowskie, przy wzroście liczby przystępujących do tego egzaminu o 181 osób. Do zawodów, w których była największa liczba osób przystępujących do egzaminu czeladniczego w 2018 r. zaliczają się: fryzjer (5.243), mechanik pojazdów samochodowych (5.718), kucharz (2.506), cukiernik (1.798), stolarz (1.637), elektryk (1.339), monter zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie (1.044), ślusarz (973), monter sieci instalacji i urządzeń sanitarnych (966). Co daje łącznie liczbę 21.224 egzaminów (74% wszystkich przeprowadzonych egzaminów w izbach rzemieślniczych).

⁴ *Rzemiosło, w kształceniu zawodowym*, opracowanie przygotowane w ramach II Zjazdu Cechów Rzemiosła Polskiego, Sejm RP, sala Kolumnowa, 26 października 2016 r., Zespół Oświaty Zawodowej i Problematyki Społecznej ZRP, Warszawa 2016.

⁵ Informacja Związku Rzemiosła Polskiego.

1.1 SYTUACJA PRAWNA ORGANIZACJI RZEMIEŚLNICZYCH W POLSCE

Związek Rzemiosła Polskiego i organizacje rzemiosła (izby i cechy) uczestniczą w realizacji zadań systemu kształcenia zawodowego na bazie następujących regulacji prawnych:

- ustawy o rzemiośle,
- ustawy Prawo oświatowe (oraz akty wykonawcze),
- ustawy o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji,
- ustawy Kodeks pracy (oraz akty wykonawcze),
- ustawy o Systemie Informacji Oświatowej.

Zgodnie z art. 3 ustawy z dnia 22 marca 1989 r. o rzemiośle - **nauka zawodu w rzemiośle** realizowane jest na zasadach **dualnego systemu kształcenia** pod nadzorem organizacji rzemiosła. Środowisko rzemieślnicze wskazuje na działania legislacyjne o szczególnym znaczeniu dla szkolenia zawodowego w rzemiośle oraz potwierdzania kwalifikacji w procesie egzaminów czeladniczych i mistrzowskich.⁶

Organizacje rzemieślnicze w Polsce działają zgodnie z zapisami Ustawy o rzemiośle z dnia 22 marca 1989 r., z nowelizacją obowiązującą od 5 grudnia 2015 roku. Zgodnie z Art. 7 organizacjami samorządu gospodarczego rzemiosła są: cechy; izby rzemieślnicze; Związek Rzemiosła Polskiego. Z kolei do zadań samorządu gospodarczego rzemiosła należy w szczególności:

- 1) promocja działalności gospodarczej i społeczno-zawodowej rzemiosła;
- 2) nadzór nad organizacją i przebiegiem procesu przygotowania zawodowego w rzemiośle;
- 3) udzielanie pomocy rzemieślnikom i innym przedsiębiorcom zrzeszonym w organizacjach samorządu gospodarczego rzemiosła;
- 4) reprezentowanie interesów środowiska rzemieślniczego wobec organów administracji publicznej;
- 5) uczestniczenie w realizacji zadań z zakresu oświaty i wychowania w celu zapewnienia wykwalifikowanych kadr dla gospodarki, w tym prowadzenie szkół.

Kwestie dotyczące nauki zawodu u rzemieślnika reguluje ustawa Kodeks pracy, Dział IX „Zatrudnianie młodocianych”, Rozdział VI „Rzemieślnicze przygotowanie zawodowe” (stan na 25.09.2019 r.). Kodeks pracy reguluje kwestie:

- Art. 190. ustawowego pojęcie młodocianego

⁶Na podstawie stanowiska zaprezentowanego w Informatorze o działaniach Związku Rzemiosła Polskiego z 10.01.2020r. Materiał powielony, Warszawa, 10.01.2020 r.

- Art. 191. zatrudniania młodocianych
- Art. 192. zobowiązań pracodawcy wobec pracowników młodocianych
- Art. 193. ewidencji pracowników młodocianych
- Art. 195. określenie elementów umowy dotyczącej przygotowania zawodowego
- Art. 196. dopuszczalności rozwiązania za wypowiedzeniem umowy o pracę zawartej w celu przygotowania zawodowego
- Art. 197. obowiązku doksztalcania się pracownika młodocianego
- Art. 198. zwolnienia młodocianego od pracy w związku z doksztalcaniem się
- Art. 199. przedłużenia obowiązku doksztalcania się młodocianego
- Art. 200. określenia przypadków zwolnienia młodocianego od obowiązku doksztalcania się
- Art. 206. przygotowania zawodowego młodocianych u pracodawców będących rzemieślnikami. Przepisy art 190-205 stosuje się odpowiednio do młodocianych zatrudnionych na podstawie umowy o przygotowanie zawodowe u pracodawców będących rzemieślnikami.

2

CZYM JEST RZEMIOSŁO?

2.1 RZEMIOSŁO MIĘDZY TRADYCYJĄ A NOWOCZESNOŚCIĄ

RZEMIOSŁO A HISTORIA

Historycznie rzemiosło dało podstawy do kształtowania się począwszy od okresu Średniowiecza mieszczaństwa, a tym samym w dłuższej perspektywie nowoczesnych społeczeństw. Rzemiosło było wzorem także dla takich instytucji, jak uniwersytety, gdyż zanim rektorzy średniowiecznych uczelni przywdziali gronostajowy strój, to przed nimi nosili go starsi cechów. Było to zupełnie naturalne, bowiem „Średniowieczna universitas [...] odwzorowywała swym kształtem [organizację - aut.] średniowiecznych cechów rzemieślniczych, a więc grupy mistrzów, którzy zajmowali się uprawianiem swego fachu, a kształcenie uczniów traktowali jako zajęcie o charakterze komplementarnym.”⁷

W okresie Średniowiecza miał miejsce dynamiczny rozwój miast, co wiązało się z wymogiem organizowania produkcji i zbytu. Tego rodzaju wymogi były podstawą do powstawania cechów rzemieślniczych jako organizacji zrzeszających właścicieli warsztatów wytwórczych i usługowych. Z kolei samo polskie słowo „cech” pochodzi od niemieckiego „zeichen” czyli znak. Określenie to wiązało się z tym, że poszczególne cechy posiadały charakterystyczne symbole, kojarzące się z wykonywanym przez swoich członków zawodem. Pierwsze cechy rzemieślnicze rozpoczęły działalność na ziemiach polskich pod koniec XIII wieku. Jako przykład rozwoju rzemiosła można podać Kraków, w którym na przełomie XIV i XV w. funkcjonowały m. in. bractwa masarzy, nożowników, trzosowników, piekarzy, krawców, siodlarzy, tkaczy, rękawiczników, szewców, pasamoników, garbarzy, kowali, rzeźników, białoskórników oraz kamieniarzy. Powstawanie struktur cechowych wiązało się na gruncie polskim z osadnictwem niemieckich rzemieślników i tworzeniem instytucji miejskich. Elementem działalności cechów była m. in. dbałość o jakość produkcji zrzeszonych rzemieślników, tak aby odróżniała się od wyrobów oferowanych przez tzw. partaczy - rękodzielników działających poza korporacją.⁸

O SPOŁECZNYM POSTRZEGANIU - RZEMIOSŁO A NOWOCZESNOŚĆ

Tematyka rzemiosła w społeczeństwie, gospodarce i edukacji wymaga usystematyzowania różnych przejawów funkcjonowania tego środowiska gospodarczego we współczesnej Polsce. Ważne też jest sięgnięcie do historycznego i językowego znaczenia pojęcia „rzemiosło”. Głównym problemem jest natomiast kwestia, jak przedstawia się obecnie wizerunek rzemiosła jako samorządu gospodarczego

⁷ D. Antonowicz, *Uniwersytet przyszłości. Wyzwania i modele polityki*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2005.

⁸ Na podstawie: *Historia. Wykonując rzemiosło stajemy się rzemieślnikami /Fabricando fabri fimus/*, opracowanie Związku Rzemiosła Polskiego.

mającego ofertę kształcenia zawodowego w firmach z obszaru tradycyjnych oraz nowoczesnych działów gospodarki.

W zakresie działalności ekonomicznej współczesne procesy rozwojowe przejawiają się w zwiększonej elastyczności produkcji, zwiększonej roli małego biznesu oraz zwiększonej mobilności siły roboczej. Sytuacja ekonomiczna, która skłania do poszukiwania nisz rynkowych, stwarza szanse rozwoju dla rzemiosła czy też firm o podobnej skali, co zakłady rzemieślnicze. Powyższe procesy należy ujmować m.in. jako poszukiwanie zakorzenienia poprzez identyfikację z własnym regionem i jego tradycją kulturową. Wydawać by się mogło, że pojęcie „rzemiosło” – jako historycznie ugruntowane, zakorzenione w kulturze i aktach prawnych – nie powinno nastęrczać problemów. Okazuje się jednak, że stwarza ono problemy wynikające, jak się wydaje, z co najmniej kilku powodów.

Po pierwsze, można postawić tezę o braku wiedzy w Polsce na temat rzemiosła wśród ogółu społeczeństwa. Może to być efektem braku kontaktu (a raczej braku świadomości takiego kontaktu) w toku codziennej aktywności z produktami czy usługami oferowanymi przez zakłady rzemieślnicze. Wynika to zapewne z tego, że te zakłady zwykle nie eksponują przynależności do cechu rzemieślniczego jako głównego elementu swej identyfikacji rynkowej.

Po drugie, do komplikacji związanych z rozumieniem tego, czym jest rzemiosło w Polsce, dochodzi jeszcze powoływanie się na anglosaską konwencję językową. Owocować to może efektem kalki językowej, czyli braku uwzględnienia kontekstu znaczeniowego, prawnego i tym samym funkcjonowania rzemiosła w odmiennych realiach. Ma ono bowiem wspólne dla krajów zachodnioeuropejskiego kręgu cywilizacyjnego umocowanie historyczne, ale od czasu Średniowiecza samo słowo, jak i praktyka funkcjonowania rzemiosła ewoluowały niekiedy w odmiennych kierunkach. I tak w krajach anglosaskich rzemiosło /craft(s)/ stało się w dużym stopniu synonimem pewnych manualnych umiejętności, a w słownikach odwołania do cechów rzemieślniczych są na dalszych pozycjach.

Z kolei w Polsce, podobnie jak to mam miejsce w Niemczech, rzemiosło zachowało swoje pierwotne znaczenie związane ze strukturą cechów i izb rzemieślniczych, jako instytucjami odpowiedzialnymi za edukację zawodową oraz potwierdzanie kwalifikacji, czego wyrazem są regulacje ustawowe.

Natomiast posługiwanie się pojęciem rzemiosła jako określonych umiejętności w rozmaitych dziedzinach ma w języku polskim znaczenie metaforyczne, w sensie „mieć opanowane dane rzemiosło/ umiejętności”. A odwołując się do terminologii historycznej, można wskazać, że osoby pracujący jako rzemieślnicy, a które nie są zrzeszone w cechu rzemieślniczym to „**partacze**”.

Bez formalnego potwierdzenia umiejętności zawodowych przed komisją rzemieślniczą, można – o ile prawo to dopuszcza – wykonywać określoną działalność zawodowo (lub hobbystycznie), ale nie można się tym samym wykazać uprawnieniami. W przypadku rzemiosła są to dwa szczeble kwalifikacji

zawodowych: czeladnik i mistrz. Pierwszy tytuł potwierdza kwalifikacje zawodowe do wykonywania określonej działalności, a drugi – uprawnia do kształcenia w danym zawodzie.

Rzemiosło obejmuje zróżnicowane obszary, ale bez precyzyjnego artykułowania o jakim aspekcie mówimy, może nie być oczywiste w określonej sytuacji użycie tego pojęcia. Stąd postulat, aby na gruncie języka polskiego posługiwać się w określonych kontekstach pojęciem rzemiosła z przymiotnikami dookreślającymi znaczenie, takimi jak tradycyjne czy artystyczne. Problemem zatem nie jest występowanie zróżnicowanych kontekstów, w jakich przywoływane jest szeroko rozumiane rzemiosło, ale precyzja pojęciowa.

Określając zakres przedmiotowy „rzemiosła” warto przytoczyć jego definicję w ujęciu Słownika Języka Polskiego PWN.⁹ Jak podaje to źródło, rzemiosłem jest: 1) drobna wytwórczość o charakterze przemysłowym, obejmująca wykonywanie i naprawianie przedmiotów codziennego użytku; umiejętność wykonywania takich przedmiotów, fach rzemieślnika wykonującego takie przedmioty; 2) w odniesieniu do dziedzin sztuki: opanowanie techniki (np. malarskiej, pisarskiej), warsztat twórczy; 3) potocznie pojęcie rzemiosła odnosi się do zawodu, zajęcia, fachu jako takiego.

W ujęciu słownikowym zaznacza się, co ma w rzeczywistości miejsce, wykorzystywanie w rzemiośle przemysłowych metod produkcji. Współczesne rzemiosło przekroczyło w zakresie technologii fazę przedprzemysłową, przekształcając się w dużym stopniu w sektor usług, jak i w drobny przemysł. A rękodzieło oraz rzemiosło artystyczne, to pewien segment działalności rzemieślniczej.¹⁰ Ale zarazem rzemiosło w Polsce łączy niemiecką „nowoczesność” oraz anglosaski „przemysł kreatywny”¹¹:

Rzemiosło na przestrzeni lat zmieniło się. Do zakładów wkroczyły centra obróbcze, super dokładne obrabiarki, spełniające najwyższe wymagania klientów. Nadal jest to Rzemiosło na najwyższym poziomie. Tu młodzież zdobywa zawód, zdobywa uprawnienia czeladnicze i mistrzowskie – zdobywa najwyższe możliwe kwalifikacje w rzemiośle, żeby w przyszłości kultywować tradycje rzemieślnicze i sprostać wymaganiom Klienta.¹²

Charakterystyczne dla polskiego rzemiosła jest zatem zarówno zrzeszanie wielu najbardziej zaawansowanych technologicznie oraz organizacyjnie przedsiębiorstw, jak również nawiązywanie do tradycyjnych „rzemieślniczych” sposobów produkcji, np. chleba, czy też takiego wzornictwa.

⁹ 15 Słownik Języka Polskiego PWN, T. III, Warszawa 1981 (przytoczona definicja jest zbieżna z zaprezentowaną na www.pwn.pl z dn. 1.10.2009 r.).

¹⁰ Na podstawie: K. Bondyra, *Wszystko, co chcielibyście wiedzieć o rzemiośle...*, w: K. Bondyra i in. (red.), *Razem dla rozwoju rzemiosła*, Poznań 2012, ISBN 978-83-61287-87-2, s. 20-23.

¹¹ *Przemysły kultury i kreatywne w latach 2014-2016*, Główny Urząd Statystyczny – Urząd Statystyczny w Krakowie, Warszawa Kraków 2018.

¹² <http://www.foto.nicewicz.pl/index.php/wideo/349-zamow-u-rzemieslnika-nie-szukaj-posrednika-rzemioslo-xxi-wieku> [dostęp: 16.03.2020 r.]

2.2 DEFINICJA: SAMORZĄD GOSPODARCZY RZEMIOSŁA

Związek Rzemiosła Polskiego jest krajową organizacją samorządu gospodarczego rzemiosła i reprezentatywnym partnerem społecznym oraz tworzy sieć organizacji rzemieślniczych (28 izb rzemieślniczych i ponad 480 cechów) zaangażowanych w realizację zadań systemu kształcenia zawodowego poprzez udział w przygotowaniu zawodowym młodocianych pracowników oraz formalnym potwierdzeniu kwalifikacji zawodowych. Zadania te realizowane są w oparciu m.in. o zapisy: Ustawy o rzemiośle (art. 3 pkt 3 a-i, pkt 4-6) i Ustawy o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji (art. 8 i 37). Jednakże funkcjonują w Polsce także izby rzemieślnicze nie zrzeszone w Związku Rzemiosła Polskiego, które również realizują zadania z zakresu kształcenia zawodowego.

Zgodnie z zapisami statutowymi (Warszawa, czerwiec 2017 r.):

„§ 1 1. Związek Rzemiosła Polskiego, zwany dalej „Związkiem”, działający w Rzeczypospolitej Polskiej jako związek izb rzemiosła, mikro i małej przedsiębiorczości, jest organizacją samorządu gospodarczego rzemiosła.

[...] 5. Związek prowadzi działalność na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz reprezentuje interesy rzemiosła, mikro i małej przedsiębiorczości w kraju i za granicą.”

Specyfiką samorządu gospodarczego rzemiosła w Polsce jest brak obligatoryjnej przynależności, która została zniesiona w 1989 r. Z kolei porównawczo należy wskazać, że kluczową cechą niemieckiego rzemiosła jest funkcjonowanie jako **samorządu gospodarczego**. Wiąże się to z **obligatoryjną przynależnością** w ramach wykonywania określonych zawodów **do terytorialnej izby rzemieślniczej**. Przy czym izby rzemieślnicze jako podmioty prawa publicznego realizują zadania m. in. z zakresu kształcenia zawodowego, które w Polsce są prerogatywą jednostek samorządu terytorialnego.

W Polsce odmiennie, samorząd gospodarczy – **izby rzemieślnicze i gospodarcze mają charakter podmiotów prawa prywatnego, nie obowiązuje obligatoryjna przynależność** w tych izbach podmiotów gospodarczych z określonych branż. Mimo to izby oraz cechy rzemieślnicze realizują w Polsce zadania z zakresu kształcenia zawodowego w formie organizacji tej formy edukacji. A przypadku izb rzemieślniczych w Polsce mają one uprawnienia państwowe do przeprowadzania egzaminów i następnie wystawiania świadectw czeladniczych i mistrzowskich.¹³

¹³ K. Bondyra, *Kształcenie zawodowe osób z niepełnosprawnościami w rzemiośle*, 2020, w druku.

Niemiecki model kształcenia zawodowego jest bliski postulatom zgłaszanym przez środowiska pracodawców w Polsce. Specyfika udziału w tym modelu samorządu gospodarczego i przedsiębiorstw opiera się głównie na następujących zasadach¹⁴:

- 1) współodpowiedzialności i współdecydowaniu przedsiębiorstw za kształcenie zawodowe;
- 2) obowiązku współdziałania i zasadzie solidarności (możliwa edukacja na własne potrzeby i wykraczająca poza nie);
- 3) wpływie na treść i sposób organizacji systemu edukacji zawodowej;
- 4) kształceniu ukierunkowanym na ofertę.

2.3 STRUKTURA RZEMIOSŁA W POLSCE

ZWIĄZEK RZEMIOSŁA POLSKIEGO – Organy statutowe:

Zarząd ZRP – składa się z przedstawicieli zrzeszonych w ZRP izb rzemieślniczych wykonuje swoje zadania w czasie posiedzeń podejmując decyzje w formie uchwał, postanowień i stanowisk. Na czele stoi Prezes ZRP oraz Prezydium Zarządu ZRP. Prezydium Zarządu ZRP – skład Prezydium określono w uchwale nr 1 Zarządu ZRP z dnia 21 czerwca 2017 roku (Prezes ZRP oraz ośmiu Zastępców Prezesa Zarządu). Zajmuje się m.in. problematyką dotyczącą; oświaty zawodowej, zagadnień gospodarczych i ekonomicznych, szerokorozumianych spraw społecznych, samorządowo-organizacyjnych, powszechnego samorządu gospodarczego, komunikacji i rozwoju.

Komisje Problemowe Zarządu ZRP - do zadań komisji należy pełnienie funkcji doradczych, opiniodawczych i wnioskodawczych dla Zarządu ZRP. Działania realizowane są zgodnie z obowiązującymi od 2017 r. regulaminami. Ich prace nadzorują członkowie Prezydium Zarządu ZRP.

IZBY RZEMIEŚLNICZE

W zestawieniu zaprezentowane 32 izby rzemiosła i przedsiębiorczości uwzględniane w Inforamcji Ówiatowej Związku Rzemiosła Polskiego (zarówno zrzeszone w Związku Rzemiosła Polskiego, jak i będące poza jego strukturami). Izby rzemieślnicze zrzeszają cechy rzemiosł, spółdzielnie rzemieślnicze oraz inne organizacje z danego terytorium oraz reprezentują je wobec organów władzy, administracji państwowej i samorządowej.

¹⁴ R. Helmig, Polska Konfederacja Pracodawców Prywatnych Lewiatan, Seminarium nt. kształcenia zawodowego w Niemczech, dostępny: www.lewiatan.pl.

Poniższe zestawienia sporządzone jest alfabetycznie w układzie terytorialnym w podziale na województwa. Izby rzemieślnicze, cechy, spółdzielnie i inne organizacje zostały przyporządkowane do danego województwa zgodnie ze swoją siedzibą.

Województwo dolnośląskie

Dolnośląska Izba Rzemieślnicza we Wrocławiu Plac Solny 13, 50-061 Wrocław

W województwie dolnośląskim zrzeszonych jest 40 organizacji, w tym 37 cechów oraz 3 inne organizacje (Związek Pracodawców Branży Kamieniarskiej w Strzegomiu, Bractwo Rzemiosł Artystycznych we Wrocławiu, Regionalne Zrzeszenie Gospodarcze Sobótka we Wrocławiu).

Województwo kujawsko-pomorskie

Kujawsko-Pomorska Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Bydgoszczy Maksymiliana Piotrowskiego 11, 85-098 Bydgoszcz

W województwie kujawsko-pomorskim zrzeszonych jest 28 cechów rzemieślniczych.

Województwo lubelskie

Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Lublinie Rynek 2, 20-111 Lublin

Lubelska Izba Rzemieślnicza w Lublinie Fryderyka Chopina 5, 20-026 Lublin

W województwie lubelskim swoją siedzibę ma 36 organizacji zrzeszonych w dwóch izbach rzemieślniczych, w tym 33 cechy, 2 spółdzielnie oraz 1 inna organizacja.

Województwo lubuskie

Izba Rzemiosła i Przedsiębiorców w Gorzowie Wielkopolskim Obotrycka 8, 66-400 Gorzów Wielkopolski

Izba Rzemieślnicza i Przedsiębiorczości w Zielonej Górze Mikołaja Reja 9, 65-076 Zielona Góra

W województwie lubuskim swoją siedzibę ma 18 organizacji zrzeszonych w dwóch izbach rzemieślniczych, w tym 14 cechów oraz 4 spółdzielnie.

Województwo łódzkie

Izba Rzemieślnicza w Łodzi Brzozowa 3, 93-101 Łódź

W województwie łódzkim swoją siedzibę ma 28 organizacji zrzeszonych w Izbie Rzemieślniczej w Łodzi, w tym 27 cechów oraz 1 spółdzielnia (Spółdzielnia Rzemieślnicza „Budowlana” w Łodzi).

Województwo małopolskie

Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Nowym Sączu Stanisława Żółkiewskiego 18, 33-300 Nowy Sącz

Izba Rzemieślnicza oraz Małej i Średniej Przedsiębiorczości w Tarnowie Jana Kochanowskiego 32, 33-100 Tarnów

Małopolska Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Krakowie Świętej Anny 9, 33-332 Kraków

W województwie małopolskim swoją siedzibę ma 37 organizacji zrzeszonych w trzech izbach rzemieślniczych, w tym 35 cechów oraz 2 spółdzielnie.

Województwo mazowieckie

Izba Rzemieślnicza Mazowska, Kurpi i Podlasia w Warszawie Chmielna 98, 00-801 Warszawa

Mazowiecka Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Warszawie Smocza 27, 01-048 Warszawa

Izba Rzemiosła i Małej Przedsiębiorczości w Radomiu Jana Kilińskiego 15/17, 26-610 Radom

Krajowa Rzemieślnicza Izba Optyczna Przy Agorze 28, 01-930 Warszawa

Izba Rzemieślnicza w Wyszkanie Białostocka 9, 07-200 Wyszaków

W województwie mazowieckim swoją siedzibę mają 83 organizacje zrzeszone w pięciu izbach rzemieślniczych, w tym 63 cechy oraz 20 spółdzielni.

Województwo opolskie

Izba Rzemieślnicza w Opolu Katowicka 55, 45-061 Opole

W województwie opolskim swoją siedzibę ma 17 organizacji zrzeszonych w Izbie Rzemieślniczej w Opolu, w tym 14 cechów oraz 3 spółdzielnie.

Województwo podkarpackie

Izba Rzemieślnicza w Rzeszowie Grunwaldzka 19, 35-068 Rzeszów

W województwie podkarpackim swoją siedzibę mają 22 organizacje zrzeszone w Izbie Rzemieślniczej w Rzeszowie w tym 16 cechów oraz 6 spółdzielni.

Województwo podlaskie

Izba Rzemieślnicza i Przedsiębiorczości w Białymstoku Warszawska 6, 15-950 Białystok

W województwie podlaskim swoją siedzibę ma 19 organizacji zrzeszonych w Izbie Rzemieślniczej i Przedsiębiorczości w Białymstoku, w tym 16 cechów oraz 3 spółdzielnie.

Województwo pomorskie

Pomorska Izba Rzemieślnicza, Małych i Średnich Przedsiębiorstw w Gdańsku Piwna 1/2, 80-831 Gdańsk

Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości Pomorza Środkowego w Słupsku Kowalska 1, 76-200 Słupsk

W województwie pomorskim swoją siedzibę ma 40 organizacji zrzeszonych w dwóch izbach rzemieślniczych, w tym 33 cechy oraz 7 spółdzielni.

Województwo śląskie

Beskidzka Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Bielsku-Białej 3 Maja 13, 43-300 Bielsko-Biała

Częstochowska Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości Aleja Tadeusza Kościuszki 6, 42-202 Częstochowa

Izba Rzemieślnicza oraz Małej i Średniej Przedsiębiorczości w Katowicach plac Wolności 12, 40-078 Katowice

Izba Rzemieślnicza w Rybniku 3 Maja 18, 44-200 Rybnik

W województwie śląskim swoją siedzibę ma 67 organizacji zrzeszonych w czterech izbach rzemieślniczych, w tym 60 cechów, 6 spółdzielni oraz 1 inna organizacja.

Województwo świętokrzyskie

Izba Rzemieślników i Przedsiębiorców w Kielcach Warszawska 34/404, 25-312 Kielce

W województwie świętokrzyskim swoją siedzibę ma 21 organizacji zrzeszonych w Izbie Rzemieślników i Przedsiębiorców w Kielcach, w tym 17 cechów oraz 4 spółdzielnie.

Województwo warmińsko-mazurskie

Warmińsko-Mazurska Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Olsztynie Prosta 38, 11-041 Olsztyn

W województwie warmińsko-mazurskim swoją siedzibę ma 17 organizacji zrzeszonych w Warmińsko-Mazurskiej Izbie Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Olsztynie, w tym 15 cechów oraz 2 spółdzielnie.

Województwo wielkopolskie

Izba Rzemieślnicza w Kaliszu Częstochowska 93A, 62-800 Kalisz

Kaliska Izba Rzemieślnicza w Kaliszu Górnośląska 69A/1, 62-800 Kalisz

Krotoszyńska Izba Rzemieślnicza Floriańska 8, 63-700 Krotoszyn

Wielkopolska Izba Rzemieślnicza w Poznaniu aleja Niepodległości 2, 61-874 Poznań

W województwie wielkopolskim swoją siedzibę mają 80 organizacji zrzeszonych w czterech izbach rzemieślniczych.

Województwo zachodniopomorskie

Izba Rzemieślnicza Małej i Średniej Przedsiębiorczości w Szczecinie aleja Wojska Polskiego 78, 70-482 Szczecin

Zachodniopomorska Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Szczecinie Królowej Korony Polskiej 25/105, 70-486 Szczecin

W województwie zachodniopomorskim swoją siedzibę ma 25 organizacji zrzeszonych w dwóch izbach rzemieślniczych, w tym 19 cechów, 5 spółdzielni oraz 1 inną organizację.

2.4 KSZTAŁCENIE DUALNE W RZEMIOŚLE

KSZTAŁCENIE DUALNE

Uelastycznienie rynku pracy

Poważny stosunek pracy

Interaktywność komunikacyjna

Kreatywność

Przygotowanie praktyczne

Satysfakcja z pracy

Ciągłość zawodowa

Kwalifikacje zawodowe

Doświadczenie zawodowe

Stabilizacja zawodowa

Priorytetem dla Unii Europejskiej jest pomaganie młodym ludziom w wejściu na rynek pracy i pozostaniu na nim oraz w nabywaniu i rozwijaniu umiejętności, które pozwolą im w przyszłości znaleźć pracę. Państwa, w których istnieją atrakcyjne systemy kształcenia i szkolenia zawodowego, zwłaszcza te z ustabilizowanymi systemami przyuczania do zawodu i rozbudowanymi możliwościami uczenia się poprzez praktykę (np. Niemcy czy Austria), osiągają lepsze wyniki w zakresie ułatwiania przejścia od edukacji do zatrudnienia i utrzymania niskiego poziomu bezrobocia wśród osób młodych. Ze względu na efektywność w zwiększaniu konkurencyjności młodych ludzi na rynku pracy, w Unii Europejskiej wysoko cenione jest **kształcenie dualne**. Jak zauważył M. Kabaj, *kraje Europy o najwyższym poziomie kultury pracy, wydajności i konkurencyjności stosują dualny system kształcenia zawodowego. Jeżeli chcemy znacząco poprawić jakość pracy i produktywność oraz obniżyć marnotrawstwo i wysokie koszty wynikające z pracy niskiej jakości, trzeba zmienić dotychczasowy system kształcenia zawodowego*¹⁵

¹⁵ M. Kabaj, 2012. *Projekt programu wdrożenia systemu kształcenia dualnego w Polsce*, Warszawa, s. 2.

KSZTAŁCENIE DUALNE - ZAŁOŻENIA

Upraktycnienie i unowocześnienie nauki zawodu

Zrównanie znaczenia kształcenia ogólnego i zawodowego

Stworzenie alternatywnych ścieżek rozwoju dla młodych ludzi

Budowa systemu edukacji zawodowej

Źródło: M. Montowska, 2014. *Dualna recepta na pracę dla młodych*, prezentacja, dostępny: <http://docplayer.pl/13984664-Dualna-recepta-na-prace-dla-mlodych-maria-montowska-dyrektor-kształcenie-zawodowe-i-ustawiczne-serwis-czlonkowski-kielce-07-11.html>

Kształcenie dualne (inaczej: kształcenie przemienne lub dwutorowe) to system kształcenia polegający na realizacji kształcenia praktycznego bezpośrednio u pracodawcy na podstawie umowy o pracę w celu przygotowania zawodowego równoległe z kształceniem teoretycznym, które może być prowadzone w szkole lub w formach pozaszkolnych. Młody człowiek podejmujący kształcenie w tym systemie staje się **młodocianym pracownikiem**. Młodociany pracownik pobiera naukę według schematu: dwa dni w tygodniu w szkole, trzy dni w zakładzie pracy lub tydzień w szkole – tydzień u pracodawcy. Naukę zawodu w systemie dualnym może podjąć osoba, która: ukończyła szkołę podstawową, nie ma przeciwwskazań do wykonywania pracy w wybranym zawodzie (zaświadczenie lekarskie o braku przeciwwskazań zdrowotnych do pracy na określonym stanowisku pracy). Nauka zawodu odbywa się na podstawie umowy o pracę w celu przygotowania zawodowego. Młodociany pracownik posiada **podwójny status prawny: jest jednocześnie młodocianym pracownikiem oraz uczniem**. Młodociany pracownik posiada **prawa pracownicze**, w tym m.in. do: stałego miesięcznego wynagrodzenia, ubezpieczenia, bezpłatnej opieki lekarskiej, płatnego urlopu. Dualny system kształcenia zawodowego **przygotowuje młodocianego pracownika do natychmiastowego podjęcia pracy po ukończeniu szkoły branżowej**, gdyż w tym systemie młodociany pracownik zdobywa jednocześnie wiedzę teoretyczną, umiejętności praktyczne oraz doświadczenie zawodowe.

Rysunek 1. Elementy kształcenia dualnego

ELEMENTY KSZTAŁCENIA DUALNEGO

Łączenie nauki teoretycznej w szkole z praktyczną nauką zawodu w zakładzie pracy

Ścisła korelacja zajęć szkolnych z zadaniami u pracodawcy

Między pracodawcą a młodocianym pracownikiem zawierana jest umowa (kontrakt)

Pracodawca ma wpływ na dobór młodocianych pracowników, którzy będą odbywali u niego naukę zawodu

Młodociany pracownik otrzymuje wynagrodzenie za pracę w zakładzie pracy

Pracodawca opłaca składki na ubezpieczenie za młodocianego pracownika

Przedsiębiorstwo pokrywa koszty związane z odbywaniem praktyki przez młodocianego pracownika w zakładzie pracy

Pracodawcy są zaangażowani w tworzenie programów nauczania i biorą udział w procesie egzaminacyjnym

Źródło: K. Bondyra, A. Świdurska, (red.), 2015. *Fach w rękach. Kształcenie dualne w rzemiośle*, M-Druk, Poznań, s. 13.

Jak wskazuje Mieczysław Kabaj¹⁶, kraje stosujące dualny system kształcenia mogą znacznie zwiększyć inwestycje w szkolnictwie zawodowym, gdyż partycypują w nich: władze publiczne, przedsiębiorstwa i uczniowie, którzy świadczą pracę. System dualny zapewnia mechanizm koordynacji edukacji i rynku pracy, przygotowując młodzież do pracy w warunkach funkcjonowania firm produkcyjnych, usługowych i innych. Jedną z zalet kształcenia w systemie dualnym jest kształtowanie u młodocianego pracownika kompetencji cenionych przez pracodawców, takich jak: realizm życiowy, rozwój aspiracji, poważny stosunek do pracy, przedsiębiorczość, chęć dalszego kształcenia i podnoszenia kwalifikacji.

¹⁶ M. Kabaj, *Wpływ systemów kształcenia zawodowego na zatrudnienie i bezrobocie młodzieży. Projekt programu wdrożenia dualnego systemu kształcenia zawodowego w Polsce*, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa 2012.

Tabela 1. Korzyści wynikające ze stosowania dualnego systemu kształcenia

Korzyści dla przedsiębiorstw	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kształcenie ucznia dostosowane do oczekiwań oraz potrzeb przedsiębiorcy ▪ możliwość „wyboru” ucznia przyjmowanego na praktykę, co minimalizuje nietrafne decyzje popełniane często przy standardowej rekrutacji ▪ większa lojalność i zaangażowanie pracowników przyuczonych w przedsiębiorstwie, lepsza adaptacja z zespołem pracowniczym i znajomość kultury organizacyjnej, co ma ogromny wpływ na wydajność ▪ zapewnienie ciągłości zawodów, w szczególności zawodów rzemieślniczych (gdzie tradycje odgrywają szczególną rolę) ▪ postrzeganie udziału w kształceniu zawodowym jako długoterminowej inwestycji we własnych pracowników ▪ uzyskanie finansowej refundacji na pokrycie kosztów kształcenia w przypadku zdania przez ucznia praktycznej nauki zawodu egzaminu czeladniczego ▪ nawiązanie kontaktu ze szkołą zawodową, a także z placówką kształcenia ustawicznego, oraz możliwość potencjalnego wpływu na sposób nauczania oraz rozszerzenia tej współpracy dla obopólnych korzyści
Korzyści dla uczniów	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zdobycie doświadczenia bezpośrednio u potencjalnego pracodawcy ▪ płynne przejście od edukacji do zatrudnienia ▪ niepodejmowanie przez większość uczniów nauki w zawodach, na które nie ma popytu ze strony pracodawców lub jest on bardzo niski na lokalnym rynku pracy ▪ odbycie praktyki zawodowej w przedsiębiorstwie, które spełnia wymogi współczesnego rynku ▪ umożliwienie uczniom czynnego uczestnictwa w cyklu wytwórczym przedsiębiorstwa, co stanowi wartość dodaną z punktu widzenia odbywanego procesu edukacyjnego ▪ kształcenie kompetencji osobistych młodzieży związanych z pracą (np. dojrzałość emocjonalna, realizm życiowy, sterowanie własną karierą i rozwój aspiracji, poważny stosunek do pracy, przedsiębiorczość, odpowiedzialność, bezpieczne eksperymentowanie na rynku pracy, lojalność wobec zakładu pracy, chęć dalszego kształcenia i podnoszenia kwalifikacji) ▪ wzrost pewności siebie w porównaniu z absolwentami bez doświadczenia zawodowego w oparciu o lepiej ukształtowane kompetencje społeczne w środowisku pracy oraz świadomość wartości rynkowej swoich obecnych i przyszłych kompetencji zawodowych w danej dziedzinie/branży

Korzyści dla gospodarki

- utrzymanie niskiego poziomu bezrobocia wśród osób młodych
- wzrost poziomu edukacji młodzieży oraz nabywanych kompetencji (rozumianych jako wiedza, doświadczenie i umiejętności)
- dopasowanie oferty edukacyjnej szkół i placówek kształcenia ustawicznego do potrzeb przedsiębiorców
- ukształtowanie efektywnego systemu kształcenia zawodowego, który przygotowuje młodych ludzi do wykonywania konkretnego zawodu, a zarazem daje podstawy do nabywania nowych kwalifikacji lub pogłębiania specjalizacji
- istnienie systemowego rozwiązania, które ułatwia zatrudnianie absolwentów szkół zawodowych i placówek kształcenia ustawicznego
- uelastycznienie rynku pracy
- podjęcie współpracy między przedsiębiorcami i instytucjami edukacyjnymi w zakresie definiowania kierunków oraz form kształcenia zawodowego zgodnie z bieżącym zapotrzebowaniem na rynku pracy
- kształtowanie społeczeństwa obywatelskiego (funkcjonowanie lokalnych partnerstw oraz aktywność struktur średniego rzędu – samorządu gospodarczego przedsiębiorstw) oraz wzrost poziomu kapitału społecznego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: J. Zdański, *Dualny system kształcenia zawodowego*, dostępny: <http://jasnyhoryzont.pl/stuff/dualnysystem.pdf>; M. Kabaj, 2012. *Wpływ systemów kształcenia zawodowego na zatrudnienie i bezrobocie młodzieży. Projekt programu wdrożenia dualnego systemu kształcenia zawodowego w Polsce*, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Warszawa; E. Lechman 2012, *Dualny system kształcenia zawodowego w Polsce szanse i bariery wdrożenia*, Gdańsk 2012, dostępny: <http://mostwprzyszlosc.pl/documents/EkspertyzaEwaLechmanSystemdualny.pdf>.

NIEMIECKI SYSTEM KSZTAŁCENIA DUALNEGO JAKO PRZYKŁAD DOBREJ PRAKTYKI

W Polsce ma miejsce częste powoływanie się na niemieckie doświadczenia dotyczące kształcenia dualnego. ależy odnotować, że niemal rytualnie przywoływany jest przykład Niemiec oraz Austrii, jako krajów z „wzorcowym” modelem edukacji zawodowej, opartym na kształceniu dualnym. Potwierdza to publikacja wydana w ramach projektu realizowanego przez Ministerstwo Edukacji Narodowej oraz Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej *Szkoła zawodowa szkołą pozytywnego wyboru*:

„W takich krajach, jak Niemcy czy Austria, gdzie system kształcenia zawodowego jest w dużej mierze dualny, kładzie się duży nacisk na praktykę realizowaną w miejscu pracy. W zakładach pracy

uczniowie zdobywają fachową wiedzę i odbywają specjalne przygotowanie zawodowe. To połączenie uznawane jest w całej Europie za wzorcowe (...).¹⁷

Choć równocześnie wydaje się, że w tej dyskusji na temat edukacji zawodowej brakuje precyzyjnej wiedzy odnośnie rozwiązań niemieckich. Dowodzi tego choćby **niedocenie tego elementu polskiego systemu edukacji zawodowej, jakim jest kształcenie dualne w rzemiośle**. A jest to model analogiczny do edukacji prowadzonej przez rzemiosło niemieckie. Przywołać można zatem, parafrazując znane przysłowie, stwierdzić, że „cudzy system edukacji chwalicie, a swego nie znacie...”.

Analizując rozwiązania z zachodniej granicy należy jednocześnie podkreślić odmienny porządek instytucjonalny, w tym chociażby odmienny status samorządu gospodarczego, który ma w Niemczech status podmiotu prawa publicznego.

Kształcenie dualne ma w Niemczech długą tradycję.¹⁸ Zwraca się uwagę, że *66% wszystkich ludzi w Niemczech przeszło kiedyś na jakimś etapie życiowym kształcenie w systemie dualnym. Więcej ludzi zetknęło się z tym systemem, niż ukończyło studia*.¹⁹ Na temat zjawiska kształcenia dualnego w Niemczech istnieje obszerna literatura, m. in. prace opublikowane przez **Federalny Instytut Kształcenia Zawodowego** (Das Bundesinstitut für Berufsbildung, BIBB).

Na uwagę zasługuje także **system poradnictwa zawodowego** oraz polityka informacyjna, która w niemieckim systemie jest rozbudowana i **zakłada** sprawną **współpracę samorządu gospodarczego oraz szkół zawodowych**. Instytucją, która na podstawie ustawy dotyczącej zatrudnienia jest odpowiedzialna za poradnictwo zawodowe, jest Federalny Urząd Pracy (*Berufsamt*). W istocie jest to samorządowa korporacja publicznoprawna, w skład której wchodzi reprezentacje pracodawców, związków zawodowych i władz publicznych. Składa się ona z centralnego urzędu, landowych placówek oraz lokalnych biur pracy²⁰.

Interesującym narzędziem są **internetowe platformy informacyjne**²¹, gdzie poza informacjami, poradami istnieje także możliwość kontaktu, nawiązania współpracy ucznia z zakładem pracy, w którym będzie odbywał praktyki. Jest to o tyle ważne, że uczeń sam odpowiada za dostanie się na praktykę, stykając się jednocześnie po raz pierwszy z rekrutacją. Odbywa się ona na podstawie ocen szkolnych, jak i analizy dokumentów aplikacyjnych czy rozmowy kwalifikacyjnej. Uczniowie tym samym poznają realia rynku pracy. Jednocześnie pewne uregulowania zapewniają pomoc tym, którzy nie dostali się na naukę zawodu w miejscu pracy (w postaci chociażby szkół specjalnych).

¹⁷ P. Zaręba, R. Kępczyk, J. Misztal, M. Hadrian, A. Biernat, *Współpraca szkół zawodowych z pracodawcami – przykładowe rozwiązania* (Publikacja opracowana w ramach projektu *Szkoła zawodowa szkołą pozytywnego wyboru*), Krajowy Ośrodek Wspierania Edukacji Zawodowej i Ustawicznej, ISBN 978-83-64108-01-3, Warszawa 2013, s. 10.

¹⁸ H. Putz, 2003. *Vocational Education and Training – On Overview*, Federal Institute vor Vocational Training, Bonn.

¹⁹ <http://polska.newsweek.pl/bezrobocie-mloдых-jak-z-nim-walczyz-artykuly,270566,1.html>.

²⁰ M. Górczyński, Funkcjonowanie doradztwa zawodowego w Polsce w aspekcie wybranych modeli europejskich, doradztwo zawodowe w Niemczech, dostępny: www.lcez.lublin.pl.

²¹ A. Kwiatkiewicz, Edukacja zawodowa w niemieckim systemie dualnym, dostępny: www.e-mentor.pl.

Zatem takie wskaźniki jak niżej wymienione są miarą efektywności systemu: (1) poziom zainteresowania nauką zawodu w miejscu pracy, (2) liczba przedsiębiorstw oferujących miejsca praktyk, (3) liczba osób efektywnie wchodzących na rynek pracy. Z uwagi na nieprzystawalność systemów w Polsce i Niemczech (poza „wyspą kształcenia dualnego” w Polsce, jaką jest rzemiosło) oraz odmiennego statusu samorządu gospodarczego, zestawienie te można potraktować jako bardziej informacyjne niż porównawcze, zwłaszcza w sytuacji, gdy po stronie polskiej nie są uwzględnieni w statystykach Związku Rzemiosła Polskiego pracodawcy spoza struktur samorządu gospodarczego.

2.5 FUNKCJONOWANIE ORGANIZACJI RZEMIEŚLNICZYCH W WYBRANYCH KRAJACH EUROPEJSKICH

Centralny Związek Rzemiosła Niemieckiego (ZDH) łączy działania 53 izb rzemieślniczych, 49 zrzeszeń zawodowych rzemiosła na szczeblu federalnym oraz istotnych gospodarczo i pozostałych instytucji rzemiosła w Niemczech. Związek zaangażowany jest w podejmowanie rozstrzygnięć w podstawowych kwestiach polityki gospodarczej i reprezentuje interesy branży rzemieślniczej wobec parlamentu i rządu federalnego, Unii Europejskiej (UE) i organizacji międzynarodowych. W tym celu Związek współpracuje z organizacjami partnerskimi. Na poziomie europejskim Związek jest członkiem porozumienia SMEunited (Europejska Unia Rzemiosła oraz Małych i Średnich Przedsiębiorstw), która inicjuje i koordynuje liczne działania z organizacjami partnerskimi na poziomie UE. Związek utrzymuje własne biuro w Brukseli. Związek i jego członkowie utrzymują sieć partnerstwa z podobnymi organizacjami w Europie Środkowej i Wschodniej oraz w krajach rozwijających się. W tych ramach praktykowana jest "pomoc dla samopomocy", która umożliwia partnerom reprezentowanie interesów małych i średnich przedsiębiorstw oraz rzemiosła.²²

Nauczanie zawodowe w niemieckim rzemiośle charakteryzuje długa tradycja kształcenia, sięgająca średniowiecza. Rzemiosło jest silnie związane z dualnym systemem kształcenia, polegającym na przemiennie prowadzonej edukacji trybem szkolnym oraz w miejscu pracy. Ta tradycja ma dzisiaj duże znaczenie w kształtowaniu profesjonalnej tożsamości w rzemiośle. To dzięki niej rzemiosło jest jednym z filarów systemu dualnego i intensywnie oddziałuje na metody kształcenia²³.

²² <https://www.zdh.de/organisationen-des-handwerks/zdh/aufgaben/>

²³ M. Ebbinghaus, F.H. Esser, *Berufliche Bildung im Handwerk. Entwicklungen und Herausforderungen im Kontext von Digitalisierung und demografischem Wandel*, BIBB, Bonn 2017, ISBN 978-3-945981-78-8, s. 20.

Edukacja w rzemiośle pozostaje jednym z największych elementów składowych kształcenia zawodowego w Niemczech. Niemalże co trzecia młoda osoba uczy się w rzemiośle, a co szósta jest w nim zatrudniona. Udział uczniów w całkowitej liczbie zatrudnionych w rzemiośle wynosi w Niemczech około 9%²⁴. Jeśli chodzi o rynek pracy w tym sektorze, to istnieje niemalże milion niemieckich przedsiębiorstw rzemieślniczych, które skupiają 5,4 mln zatrudnionych.²⁵ Niemieckim centrum rzemiosła jest kraj związkowy Nadrenia Północna-Westfalia, w którym aktywnych jest około 190 tys. przedsiębiorstw rzemieślniczych zatrudniających 1,1 mln osób. W 2017 roku 27,6% wszystkich uczniów szkolnictwa zawodowego uczyło się w rzemiośle. W całych Niemczech zawodu w rzemiośle uczy się 365 tysięcy młodych mężczyzn i kobiet, z czego aż 21% (81.100 osób) w Nadrenii Północnej-Westfalii.

W 2017 roku wśród mężczyzn najpopularniejszymi zawodami były mechanik samochodowy, elektronik, mechanik instalacji sanitarnych, grzewczych i podobne. Wśród pań popularnością cieszyło się fryzjerstwo, sprzedaż w gastronomii oraz pracownik biurowy²⁶. W 2016 roku w rzemiośle zostało zawartych łącznie 141,7 tys. umów naukę zawodu w miejscu pracy. Tym samym 27,2% wszystkich umów o kształcenie dotyczyło rzemiosła. Co więcej, szacuje się, że wśród obecnej siły roboczej ok. 70% stanowią osoby „wewnętrznie” wykształcone w rzemiośle. Potencjał niemieckiego rzemiosła sprawia, że jest innowatorem w działalności usługowej, jak też produkcyjnej.²⁷ Rzemiosło stanowi zatem jeden z filarów niemieckiej gospodarki pełną rolę „pracodawcy i nauczyciela zawodu”.

Samorząd gospodarczy pełni rolę równorzędnego partnera w systemie niemieckim dla organów administracji państwowej i samorządowej. Jego zadania wykraczają poza opiniowanie projektów dotyczących kształcenia zawodowego. Wiąże się to ze współodpowiedzialnością za wdrażanie programów nauczania i praktycznej nauki zawodu na poziomie przedsiębiorstw. Jest to naturalną konsekwencją statusu niemieckiego samorządu gospodarczego – ma on bowiem charakter publicznoprawny, a co za tym idzie umocowania ustawowe w zakresie wpływu na oświatę zawodową. Jest to związane z obligatoryjną przynależnością do izb przemysłowo-handlowych, ale bez prawnego wymogu przyjmowania uczniów na praktyki. W praktyce czyni to większość pracodawców: „(...)w oparciu o kulturowe uwarunkowania systemu dualnego, mającego swe korzenie w XIX wieku i wywodzącego się z rzemiosła. Wieloletnia tradycja sprawiła, że firmy czuły i nadal w większości przypadków czują się zobowiązane do przyjmowania adeptów zawodu na praktyki, nawet w świetle braku oficjalnych uregulowań prawnych tej kwestii, które by im takie zadanie narzucały. Można więc postawić tezę

²⁴ <https://www.hwkno.de/artikel/was-ist-handwerk-76,3412,163.html> [dostęp: 20.08.2018]

²⁵ <https://www.zdh-statistik.de/application/index.php?mlD=3&cID=47> [dostęp: 17.08.2018]

²⁶ <https://www.zdh.de/daten-fakten/kennzahlen-des-handwerks/> [dostęp: 17.08.2018]

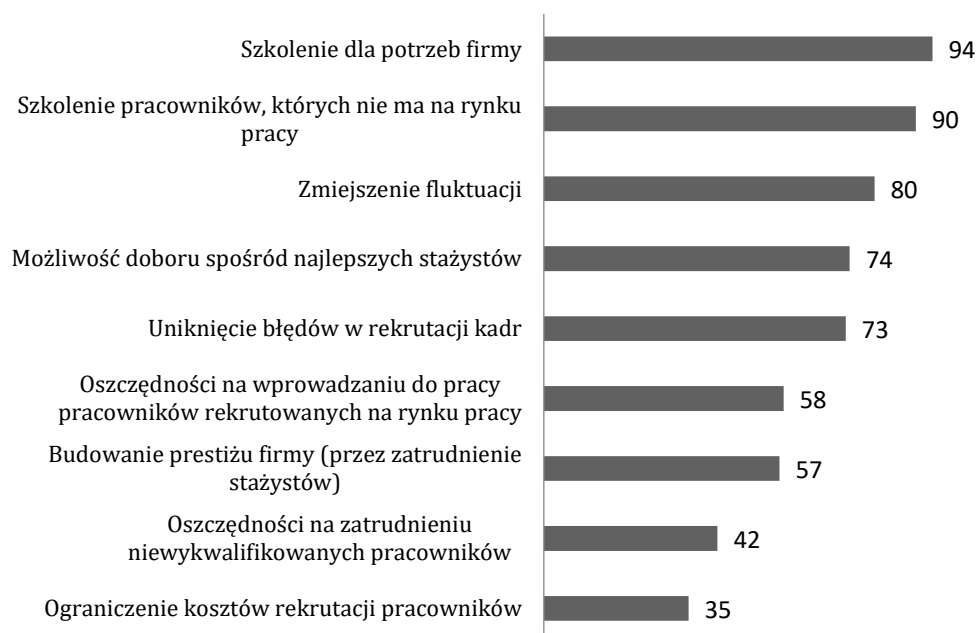
²⁷ K. Mueller, J. Thomae, Bedeutung der qualifikationsgebundenen Zugangsberechtigung im Handwerk für die Funktionsfähigkeit des dualen Ausbildungssystems, Deutsches Handwerkinstitut, Getynga 2015, ISSN 2364-3897, s. 7.

o dobrowolnym, uwarunkowanym tradycją włączaniu się przedsiębiorstw w proces edukacji zawodowej”²⁸.

Oczywiście poza uwarunkowaniami kulturowymi, istotną rolę odgrywa pragmatyzm niemieckich pracodawców. Wyszakowanie pracownika własnymi nakładami pracy wiąże się ze znajomością jego kwalifikacji, a co ważniejsze dostosowania ich do potrzeb pracodawcy i wymogów konkretnego zawodu (por. rysunek 17). Taki absolwent jako „swój”, jest nie tylko bardziej przewidywalny (jeśli zostanie zatrudniony), ale także z reguły bardziej lojalny i związany z pracodawcą z uwagi na długie obcowanie i znajomość. Izby kontrolują także przebieg procesu kształcenia. Do egzaminów dopuszczani są kandydaci legitymujący się wypełnionym dzienniczkiem praktyk, spełniającym kryteria formalne.

Główne powody stosowania systemu dualnego w Niemczech (w %)

Źródło: M. Montowska, 2014. *Dualna recepta na pracę dla młodych*, prezentacja, dostępny: <http://docplayer.pl/13984664-Dualna-recepta-na-prace-dla-mlodych-maria-montowska-dyrektor-ksztalcenie-zawodowe-i-ustawiczne-serwis-czlonkowski-kielce-07-11.html>.

Nauka zawodu w miejscu pracy odbywa się głównie w małych i średnich przedsiębiorstwach - prowadzone od lat statystyki wykazały, że **relacja liczby praktykantów do liczby osób zatrudnionych jest zdecydowanie większa w przypadku firm z sektora MSP niż w przypadku dużych przedsiębiorstw**.²⁹ Analogiczna sytuacja ma miejsce w Polsce pod względem stosunku liczby firm czy

²⁸ Ibidem.

²⁹ Ibidem.

liczby zatrudnianych pracowników z sektora MSP do przedsiębiorstw dużych. Ponadto wskazuje się na istotny fakt, że co szósty adept zawodu w Niemczech posiada jednocześnie świadectwo dojrzałości. Świadczy to o silnym zakorzenieniu idei kształcenia ustawicznego w Niemczech³⁰ oraz dużej drożności systemu kształcenia.

W przypadku rzemiosła francuskiego, to zorganizowane jest ono, podobnie jak niemieckie, w formie samorządu gospodarczego. Z kolei w modelu brytyjskim rzemiosło nie ma sformalizowanej struktury samorządu gospodarczego. W model anglosaski wpisuje się również rzemiosło niderlandzkie, mające swoją reprezentację w postaci Rady Rzemiosła Niderlandzkiego.³¹ Więcej danych dotyczących rzemiosła w Wielkiej Brytanii, Francji oraz Holandii w niniejszym opracowaniu: 2.10. Potencjał gospodarczy rzemiosła.

2.6 DZIAŁALNOŚĆ OŚWIATOWA RZEMIOSŁA

WPROWADZENIE

Raport na temat nauki zawodu w rzemiośle jest opracowaniem własnym na podstawie Informacji Oświatowej Związku Rzemiosła Polskiego (stan na styczeń 2020 r.) oraz Systemu Informacji Oświatowej. Prezentowane są dane za lata 2017-2019 w układzie terytorialnym w podziale na województwa i obrazują przygotowanie zawodowe uczniów oraz proces potwierdzania kwalifikacji zawodowych w systemie egzaminów czeladniczych i mistrzowskich. Izby rzemieślnicze zostały przyporządkowane do danego województwa zgodnie ze swoją siedzibą. Syntetyczny obraz kształcenia w rzemiośle sprowadza się do poniższych, kluczowych danych:

W roku 2019 liczba rzemieślniczych zakładów szkolących, zatrudniających uczniów-pracowników młodocianych w celu przygotowania zawodowego wynosiła 23 667 i zwiększyła się w porównaniu z rokiem 2018 o 1 832 zakłady.

³⁰ Ibidem oraz R. Helmig, Polska Konfederacja Pracodawców Prywatnych Lewiatan, Seminarium nt. kształcenia zawodowego w Niemczech, dostępny: www.lewiatan.pl (data wejścia na stronę).

³¹ <https://craftscouncil.nl/en/over-ons/>

W roku **2019 liczba uczniów-pracowników młodocianych** zatrudnionych w zakładach rzemieślniczych w celu przygotowania zawodowego wynosiła **76 257** i **wzrosła znacząco z racji „podwójnego rocznika”** związanego ze zmianami w systemie edukacji w wyniku likwidacji gimnazjów. W stosunku do roku 2018 nastąpił wzrost o 18 713 pracowników młodocianych.

W roku **2019 liczba kandydatów**, którzy przystąpili do **egzaminów czeladniczych** przed komisjami egzaminacyjnymi izb rzemieślniczych spadła w porównaniu do roku 2018 o 1165, natomiast liczba kandydatów, którzy przystąpili do **egzaminów mistrzowskich** wzrosła o 181 kandydatów. A zatem z jednej strony odnotować należy trend spadkowy pod względem naboru do kształcenia w rzemiośle, czego „odłożonym w czasie” skutkiem jest mniejsza liczba egzaminów rzemieślniczych. Ale z drugiej strony, pozytywną informacją jest skromny wzrost liczby egzaminów mistrzowskich.

- w roku **2019 do egzaminów czeladniczych przystąpiło 27 942** osób, z których 25 505 uzyskało świadectwa czeladnicze.
- w roku **2019 do egzaminów mistrzowskich przystąpiło 2 606** osób, z czego 2484 uzyskało dyplomy mistrzowskie.

W **2019 roku odbyły się 734 kursy zawodowe** zrealizowane przez izby rzemieślnicze, a wzięło w nich udział 7 676 uczestników. Z kolei **szkoleń zrealizowanych w 2019 roku** przez izby rzemieślnicze odbyło się 419 dla 8 120 uczestników.

W roku **2018 działało 38 rzemieślniczych szkół branżowych prowadzonych przez organizacje rzemieślnicze**, a kształciło się w nich blisko 6 tys. uczniów.

Województwo	Izba Rzemieśnicza
dolnośląskie	Dolnośląska Izba Rzemieśnicza we Wrocławiu
kujawsko-pomorskie	Kujawsko-Pomorska Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Bydgoszczy
lubelskie	Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Lublinie, Lubelska Izba Rzemieśnicza w Lublinie (n), Izba Rzemieśnicza Lubelszczyzny (n)
lubuskie	Izba Rzemiosła i Przedsiębiorców w Gorzowie Wielkopolskim, Izba Rzemieśnicza i Przedsiębiorczości w Zielonej Górze
łódzkie	Izba Rzemieśnicza w Łodzi
małopolskie	Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Nowym Sączu, Izba Rzemieśnicza oraz Małej i Średniej Przedsiębiorczości w Tarnowie, Małopolska Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Krakowie
mazowieckie	Izba Rzemieśnicza Mazowska, Kurpi i Podlasia w Warszawie, Izba Rzemieśnicza w Wyszakowie (n), Mazowiecka Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Warszawie, Izba Rzemiosła i Małej Przedsiębiorczości w Radomiu
opolskie	Izba Rzemieśnicza w Opolu
podkarpackie	Izba Rzemieśnicza w Rzeszowie
podlaskie	Izba Rzemieśnicza i Przedsiębiorczości w Białymstoku
pomorskie	Izba Rzemieśnicza w Gdańsku, Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości Pomorza Środkowego w Słupsku
śląskie	Beskidzka Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Bielsku-Białej, Częstochowska Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości, Izba Rzemieśnicza oraz Małej i Średniej Przedsiębiorczości w Katowicach, Izba Rzemieśnicza w Rybniku (n)
świętokrzyskie	Izba Rzemieślników i Przedsiębiorców w Kielcach
warmińsko-mazurskie	Warmińsko-Mazurska Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Olsztynie
wielkopolskie	Izba Rzemieśnicza w Kaliszu, Kaliska Izba Rzemieśnicza w Kaliszu (n), Krotoszyńska Izba Rzemieśnicza (n), Wielkopolska Izba Rzemieśnicza w Poznaniu
zachodniopomorskie	Izba Rzemieśnicza Małej i Średniej Przedsiębiorczości w Szczecinie, Zachodniopomorska Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Szczecinie (n)

(n) Izby Rzemieśnicze niezrzeszone w Związku Rzemiosła Polskiego

RZEMIEŚNICZE ZAKŁADY SZKOLĄCE

Rzemieśnicze zakłady szkolące odgrywają bardzo ważną rolę w kształceniu branżowym, dostarczając na potrzeby rynku pracy wykwalifikowanych fachowców (pracowników, ale i przyszłych mistrzów oraz pracodawców). Wyposażają uczniów w odpowiednie kwalifikacje zawodowe, dzięki którym znajdą oni zatrudnienie i będą mogli wykonywać swój wyuczony zawód.

W roku 2019 liczba rzemieślniczych zakładów szkolących uczniów – zatrudniających młodocianych pracowników w celu przygotowania zawodowego wynosiła 23 667 i zwiększyła się w porównaniu z rokiem poprzednim **aż o 1 832 zakłady**. Wzrost liczby zakładów szkolących uczniów w 2019 roku w stosunku do 1a poprzednich nastąpił niemal we wszystkich województwach, w 27 izbach rzemieślniczych.

Największy wzrost zanotowano w województwie wielkopolskim - przybyło 447 zakładów, w śląskim – 290 oraz małopolskim – 202 zakłady. Jedynie województwo świętokrzyskie odnotowało niewielki spadek w stosunku do roku 2018 - liczba zakładów zmniejszyła się tam o 3.

Najwięcej rzemieślniczych zakładów szkolących uczniów, zatrudniających młodocianych pracowników w celu przygotowania zawodowego, **w roku 2019 było w województwie wielkopolskim - 5 417**. Kolejnymi województwami pod względem liczebności rzemieślniczych zakładów były województwo śląskie - 3 578 oraz małopolskie - 2 084.

Jeśli chodzi o izbę rzemieślniczą z największą liczbą rzemieślniczych zakładów szkolących uczniów – zatrudniających młodocianych pracowników w celu przygotowania zawodowego w roku 2019 była to **Wielkopolska Izba Rzemieślnicza w Poznaniu** - wykazująca **4 221** zakłady zrzeszone w cechach należących do WIR w Poznaniu. Z kolei Dolnośląska Izba Rzemieślnicza we Wrocławiu wykazuje 1467 zakłady rzemieślnicze szkolące uczniów, a Izba Rzemieślnicza oraz Małej i Średniej Przedsiębiorczości w Katowicach - 1 576.

W porównaniu z rokiem poprzednim największy przyrost zakładów szkolących nastąpił w Wielkopolskiej Izbie Rzemieślniczej – przybyło 289 zakładów, Izbie Rzemieślniczej oraz Małej i Średniej Przedsiębiorczości w Katowicach – 153, a Izbie Rzemieślniczej w Kaliszu przybyły 144 zakłady.

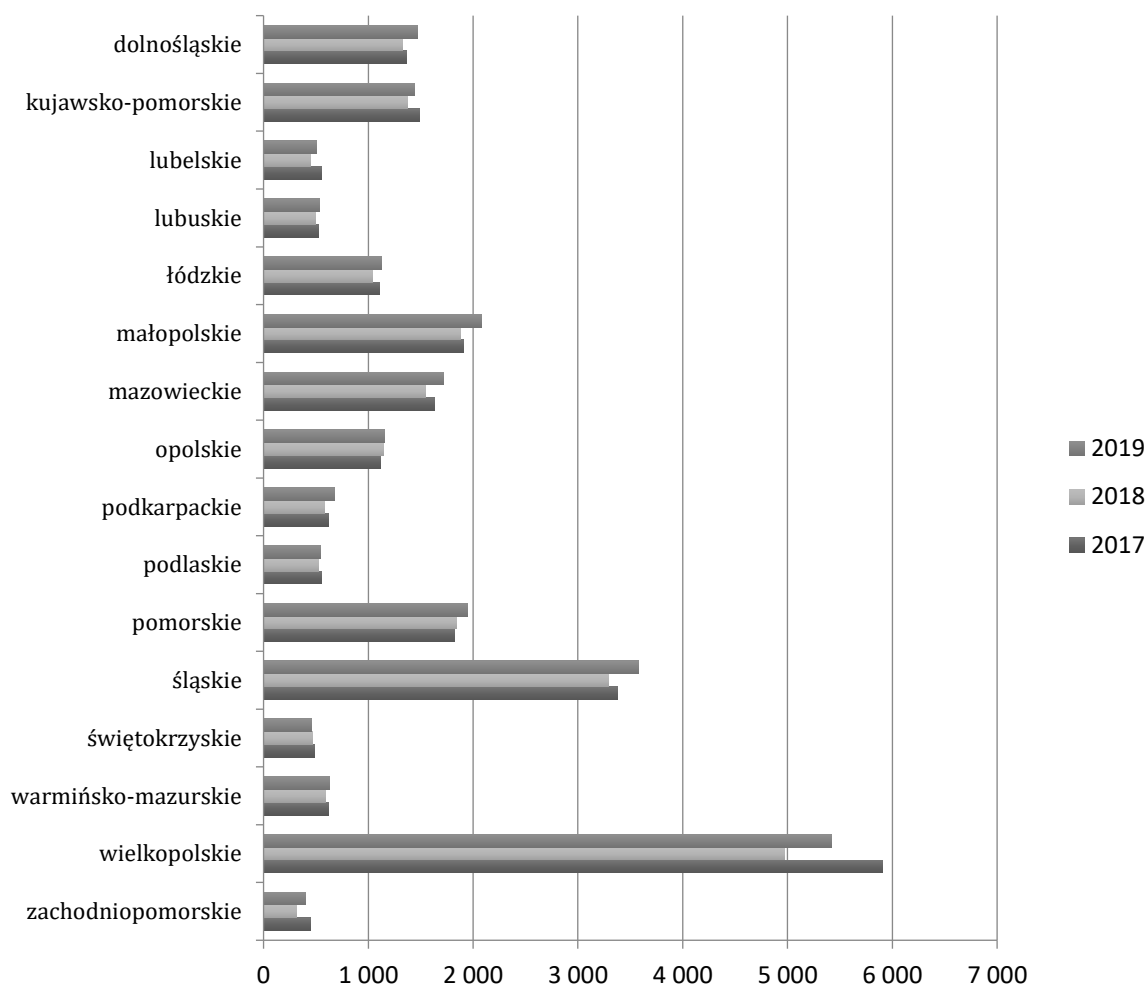
Tabela 1. Rzemieśnicze zakłady szkolące uczniów – zatrudniające młodocianych pracowników w celu przygotowania zawodowego w latach 2017-2019

Województwo	Liczba rzemieślniczych zakładów szkolących uczniów – zatrudniających młodocianych pracowników w celu przygotowania zawodowego		
	2017	2018	2019
dolnośląskie	1 360	1 328	1 467
kujawsko-pomorskie	1 490	1 374	1 444
lubelskie	555	448	502
lubuskie	521	273	531
łódzkie	1 103	1 039	1 124
małopolskie	1 908	1 882	2 084
mazowieckie	1 632	1 548	1 716
opolskie	1 119	1 144	1 156
podkarpackie	620	580	673
podlaskie	555	528	541
pomorskie	1 821	1 840	1 944
śląskie	3 376	3 288	3 578
świętokrzyskie	484	463	460
warmińsko-mazurskie	618	588	627
wielkopolskie	5 910	4 970	5 417
zachodniopomorskie	444	315	403
	23 516	21 835	23 667

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Informacji Oświatowej Związku Rzemiosła Polskiego

Wykres 1. Rzemieśnicze zakłady szkolące uczniów – zatrudniające młodocianych pracowników w celu przygotowania zawodowego w latach 2017-2019

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Informacji Oświatowej Związku Rzemiosła Polskiego

ZATRUDNIANIE UCZNIÓW-MŁODOCIANYCH PRACOWNIKÓW W CELU PRZYGOTOWANIA ZAWODOWEGO

Nauka zawodu w rzemiośle to proces, w którym ważną rolę odgrywają zarówno pracodawcy, jak i szkoły branżowe. Celem nauki zawodu w miejscu pracy jest zdobycie wykształcenia na poziomie szkoły branżowej oraz kwalifikacji zawodowych, tj. świadectwa czeladniczego w wybranym zawodzie. Na naukę zawodu młodocianego pracownika zatrudnionego w celu przygotowania zawodowego składa się część praktyczna, czyli nauka zawodu u pracodawcy oraz doksztalcanie teoretyczne w szkole branżowej, na kursie doksztalcającym lub u pracodawcy.

W roku **2019 liczba pracowników młodocianych** zatrudnionych w zakładach rzemieślniczych w celu przygotowania zawodowego wynosiła **76 257** i **wzrosła znacząco z racji „podwójnego rocznika”** związanego ze zmianami w systemie edukacji w wyniku likwidacji gimnazjów. W stosunku do roku 2018 nastąpił wzrost aż o 18 713 pracowników młodocianych, a w stosunku do roku 2017 o 11 562. Wzrost liczby pracowników młodocianych w 2019 roku nastąpił we wszystkich województwach w 31 izbach rzemieślniczych. Największy wzrost zanotowano w województwie wielkopolskim - przybyło 3719 zatrudnionych pracowników, w śląskim – 2561, a w pomorskim przybyło 2360 pracowników.

Najwięcej młodocianych pracowników zatrudnionych w zakładach rzemieślniczych w celu przygotowania zawodowego było **w roku 2019 w województwie wielkopolskim - 16 140**. Kolejnym województwem pod względem liczebności młodocianych pracowników uczących się w rzemiośle było województwo śląskie z liczbą 10 067 zatrudnionych oraz pomorskie - 7 977.

Jeśli chodzi o izby z największą liczbą uczniów - młodocianych pracowników zatrudnionych w zakładach rzemieślniczych w celu przygotowania zawodowego w roku 2019 była to **Wielkopolska Izba Rzemieślnicza w Poznaniu - 12 436**, Izba Rzemieślnicza w Gdańsku - 5607, a także Kujawsko-Pomorska Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Bydgoszczy - 5 200. W porównaniu z rokiem poprzednim największy wzrost zatrudnionych nastąpił w Wielkopolskiej Izbie Rzemieślniczej w Poznaniu – przybyło 2949 młodocianych pracowników, w Izbie Rzemieślniczej w Gdańsku – 1624 oraz w Izbie Rzemieślniczej oraz Małej i Średniej Przedsiębiorczości w Katowicach – przybyło 1454 młodocianych pracowników.

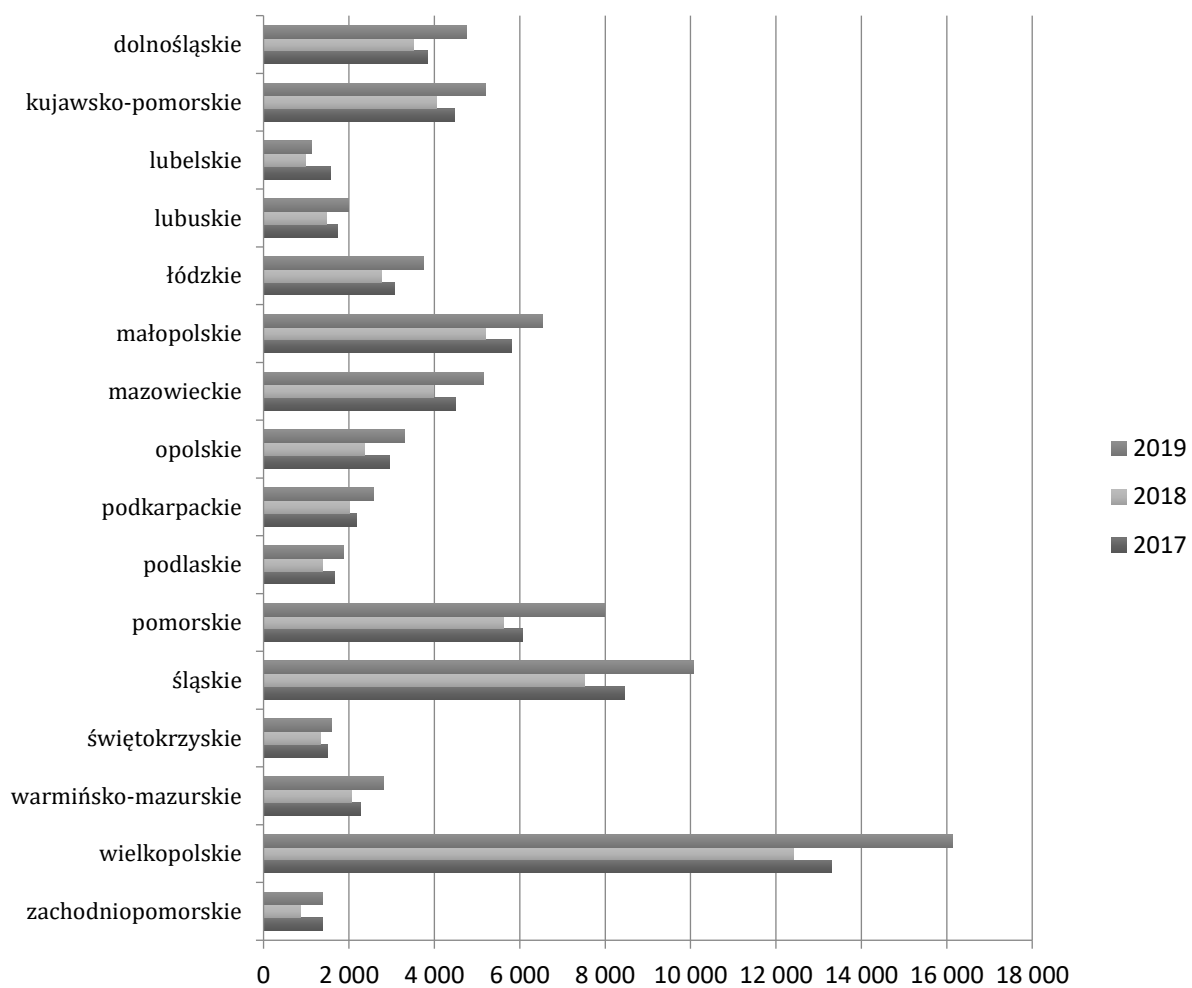
Tabela 2. Liczba pracowników młodocianych zatrudnionych w zakładach rzemieślniczych w celu przygotowania zawodowego w latach 2017-2019

Województwo	Liczba pracowników młodocianych zatrudnionych w zakładach rzemieślniczych w celu przygotowania zawodowego		
	2017	2018	2019
dolnośląskie	3 834	3 507	4 763
kujawsko-pomorskie	4 464	4 046	5 200
lubelskie	1 557	985	1 115
lubuskie	1 720	1 480	1 990
łódzkie	3 077	2 767	3 752
małopolskie	5 796	5 206	6 537
mazowieckie	4 491	3 973	5 162
opolskie	2 957	2 371	3 308
podkarpackie	2 177	2 007	2 586
podlaskie	1 665	1 388	1 876
pomorskie	6 053	5 617	7 977
śląskie	8 461	7 506	10 067
świętokrzyskie	1 494	1 337	1 593
warmińsko-mazurskie	2 280	2 070	2 799
wielkopolskie	13 296	12 421	16 140
zachodniopomorskie	1 373	863	1 392
	64 695	57 544	76 257

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Informacji Oświatowej Związku Rzemiosła Polskiego

Wykres 2. Liczba pracowników młodocianych zatrudnionych w zakładach rzemieślniczych w celu przygotowania zawodowego w latach 2017 - 2019

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Informacji Oświatowej Związku Rzemiosła Polskiego

Na rynku pracy liczy się nie tylko posiadanie wiedzy i umiejętności, ale także sposób ich doskonalenia. Bardzo ważne jest korzystanie z doświadczeń innych osób - w naturalnym środowisku pracy – zarówno przy nabywaniu kwalifikacji zawodowych, jak i przy rozwijaniu kompetencji społecznych. W 2019 roku 76 257 młodocianych pracowników zostało zatrudnionych w 23 667 zakładach rzemieślniczych w celu przygotowania zawodowego, z czego 69,46% stanowili mężczyźni. Ponadto zdecydowana większość młodocianych pracowników w zakładach rzemieślniczych w 2019 roku zatrudniona była w celu nauki zawodu – 75 505 osób, a tylko 752 osoby w celu przyuczenia zawodowego (z zakresu umiejętności wchodzących w zakres zawodu).

Tabela 3. Liczba młodocianych pracowników zatrudnionych w celu przygotowania zawodowego w zakładach rzemieślniczych w 2019 roku

	Liczba młodocianych pracowników zatrudnionych w celu przygotowania zawodowego w zakładach rzemieślniczych		
		w tym kobiety	w tym mężczyźni
nauka zawodu	75 505	32,38%	67,62%
przyuczenie	752	15,15%	84,85%
razem	76 257	30,54%	69,46%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Informacji Oświatowej Związku Rzemiosła Polskiego

Dokształcanie teoretyczne młodocianych pracowników zatrudnionych w celu przygotowania zawodowego w zakładach rzemieślniczych w 2019 roku odbywało się w dwóch formach tj. szkolnej z ilością 73 475 osób oraz pozaszkolnej – 1 660 osób.

Tabela 4. Dokształcanie teoretyczne młodocianych pracowników zatrudnionych w celu przygotowania zawodowego w zakładach rzemieślniczych w 2019 roku

	Dokształcanie teoretyczne młodocianych pracowników zatrudnionych w celu przygotowania zawodowego w zakładach rzemieślniczych
forma szkolna	73 475
forma pozaszkolna	1 660

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Informacji Oświatowej Związku Rzemiosła Polskiego

EGZAMINY CZELADNICZE I MISTRZOWSKIE PRZED KOMISJAMI EGZAMINACYJNYMI IZB RZEMIEŚLNICZYCH

W roku 2019 liczba kandydatów, którzy przystąpili do **egzaminów czeladniczych** przed komisjami egzaminacyjnymi izb rzemieślniczych spadła w porównaniu do roku poprzedniego o 1165, natomiast liczba kandydatów, którzy przystąpili do **egzaminów mistrzowskich** wzrosła o liczbę 181 kandydatów.

W roku 2019 do egzaminów czeladniczych przystąpiło 27 942 osób, z których 25 505 uzyskało świadectwa czeladnicze. Najwięcej egzaminów czeladniczych przeprowadzono w województwie wielkopolskim – 4 664 osoby. Kolejnym województwem pod względem liczby kandydatów, którzy przystąpili do egzaminów czeladniczych było województwo lubelskie z liczbą 3 485 osób oraz województwo śląskie – 2 942 osoby. W porównaniu z rokiem poprzednim największy przyrost kandydatów nastąpił w województwie lubelskim bo o aż 825 a największy spadek w województwie podkarpackim o 425 kandydatów. Jeśli chodzi o izbę rzemieślniczą z największą liczbą kandydatów, którzy przystąpili do egzaminów czeladniczych przed komisjami egzaminacyjnymi izb rzemieślniczych w roku 2019 była to **Wielkopolska Izba Rzemieślnicza w Poznaniu – 3 449**, następnie Izba Rzemieślnicza w Rzeszowie – 1 615, oraz Kujawsko-Pomorska Izba Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Bydgoszczy – 1 464. W porównaniu z rokiem poprzednim największy przyrost kandydatów nastąpił w Izbie Rzemieślniczej Małej i Średniej Przedsiębiorczości w Szczecinie bo o aż 184 a największy spadek w Izbie Rzemieślniczej w Rzeszowie o 184 kandydatów.

W roku 2019 do egzaminów mistrzowskich przystąpiło 2 606 osób, z czego 2484 uzyskało dyplomy mistrzowskie. Do egzaminu mistrzowskiego najwięcej kandydatów przystąpiło w województwie wielkopolskim - 331 osób. Kolejnymi województwami pod względem liczby kandydatów, którzy przystąpili do egzaminów mistrzowskich było województwo zachodniopomorskie – 318 osób oraz województwo śląskie – 297 osób. W porównaniu z rokiem poprzednim największy przyrost kandydatów nastąpił w województwie zachodniopomorskim, bo o aż 73, a największy spadek w województwie śląskim - o 139 kandydatów. Jeśli chodzi o izbę rzemieślniczą z największą liczbą kandydatów, którzy przystąpili do egzaminów mistrzowskich przed komisjami egzaminacyjnymi izb rzemieślniczych w roku 2019 była to **Izba Rzemieślnicza Małej i Średniej Przedsiębiorczości w Szczecinie – 197**, następnie Izba Rzemieślnicza oraz Małej i Średniej Przedsiębiorczości w Katowicach – 181, oraz Wielkopolska Izba Rzemieślnicza w Poznaniu – 155. W porównaniu z rokiem poprzednim największy przyrost kandydatów nastąpił, podobnie jak w przypadku egzaminów czeladniczych, w Izbie Rzemieślniczej Małej i Średniej Przedsiębiorczości w Szczecinie, bo o aż 75, a największy spadek w Izbie Rzemieślniczej oraz Małej i Średniej Przedsiębiorczości w Katowicach o 182 kandydatów.

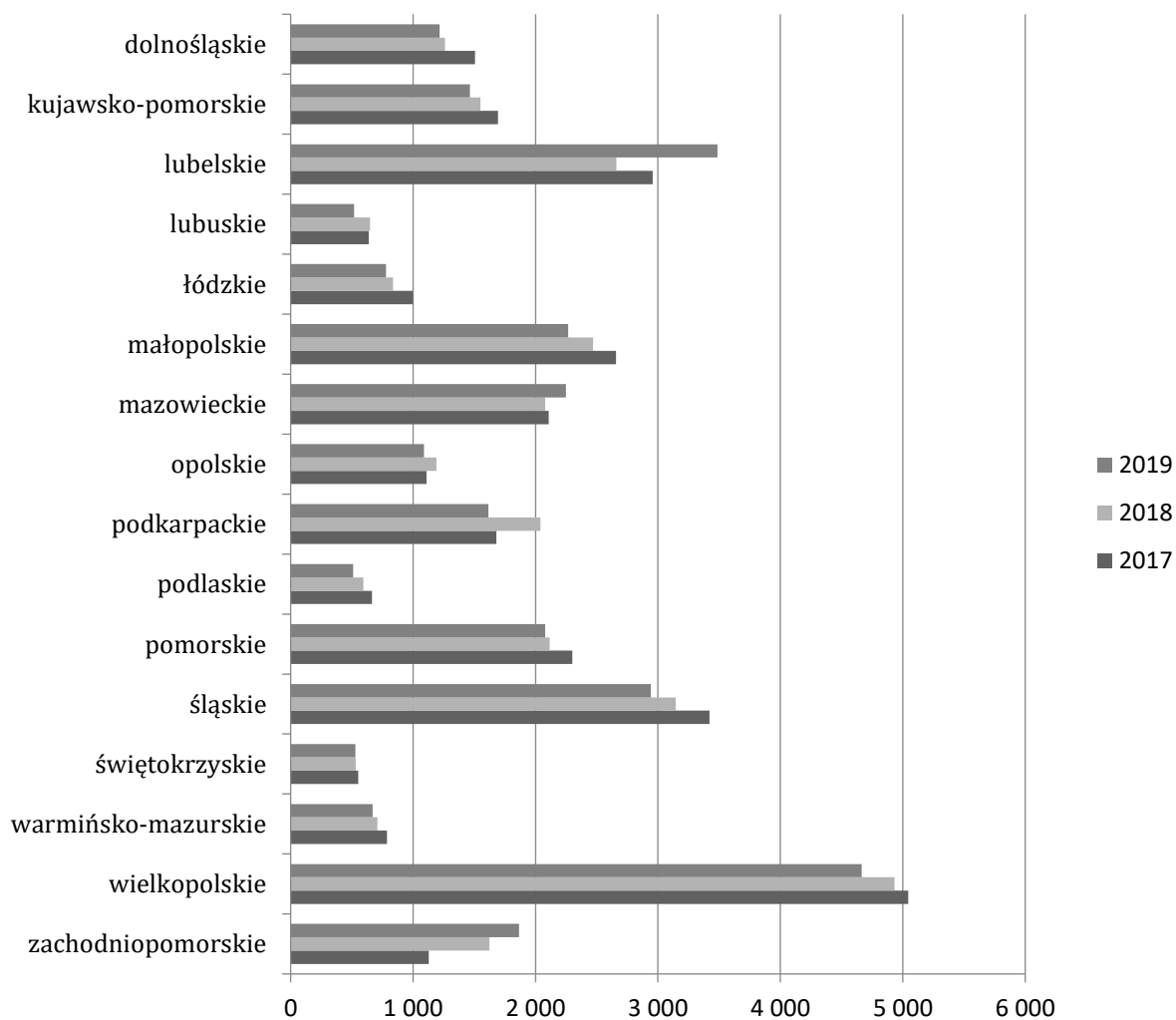
Tabela 5. Liczba kandydatów, którzy przystąpili do egzaminów czeladniczych i mistrzowskich przed komisjami egzaminacyjnymi izb rzemieślniczych w latach 2017-2019

Województwo	Liczba kandydatów, którzy przystąpili do egzaminów czeladniczych i mistrzowskich przed komisjami egzaminacyjnymi izb rzemieślniczych					
	2017		2018		2019	
	Egzamin czeladniczy	Egzamin mistrzowski	Egzamin czeladniczy	Egzamin mistrzowski	Egzamin czeladniczy	Egzamin mistrzowski
dolnośląskie	1 505	134	1 260	156	1 217	120
kujawsko-pomorskie	1 693	106	1 549	53	1 464	82
lubelskie	2 957	241	2 660	217	3 485	281
lubuskie	637	99	648	127	519	93
łódzkie	997	94	837	42	779	65
małopolskie	2 658	233	2 471	208	2 267	232
mazowieckie	2 109	228	2 078	196	2 248	218
opolskie	1 111	93	1 191	90	1 090	89
podkarpackie	1 680	115	2 040	125	1 615	131
podlaskie	663	54	595	32	511	48
pomorskie	2 300	159	2 116	126	2 078	165
śląskie	3 421	438	3 145	436	2 942	297
świętokrzyskie	551	91	531	86	528	103
warmińsko-mazurskie	786	39	708	40	670	33
wielkopolskie	5 045	294	4 933	293	4 664	331
zachodniopomorskie	1 129	143	1 623	245	1 865	318
	29 242	2 561	28 385	2 472	27 942	2 606

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Informacji Oświatowej Związku Rzemiosła Polskiego

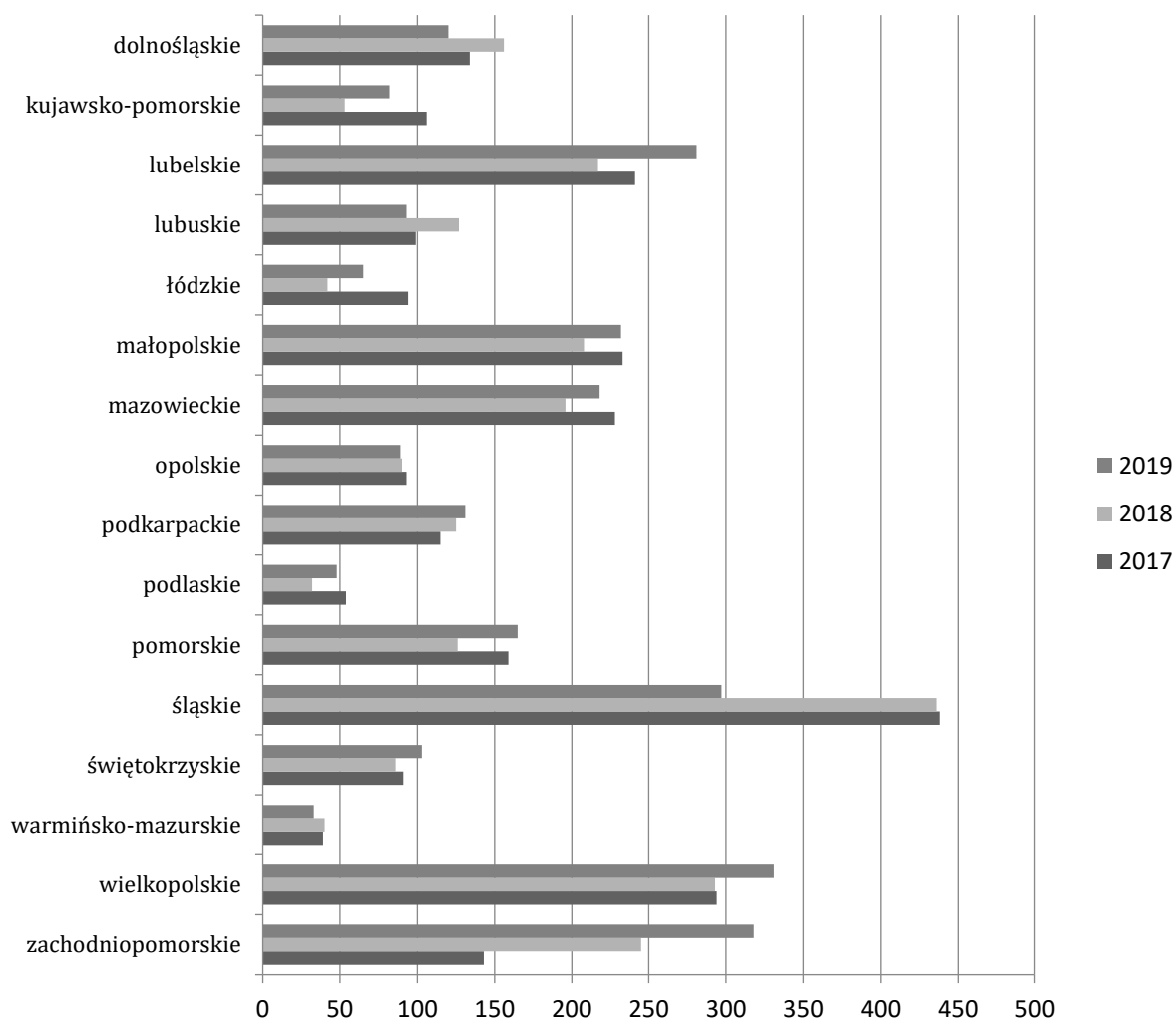
Wykres 3. Liczba kandydatów, którzy przystąpili do **egzaminów czeladniczych** przed komisjami egzaminacyjnymi izb rzemieślniczych w latach 2017 – 2019

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Informacji Oświatowej Związku Rzemiosła Polskiego

Wykres 4. Liczba kandydatów, którzy przystąpili do **egzaminów mistrzowskich** przed komisjami egzaminacyjnymi izb rzemieślniczych w latach 2017 – 2019

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Informacji Oświatowej Związku Rzemiosła Polskiego

W roku 2019 do egzaminów czeladniczych przystąpiło 20 188 absolwentów nauki zawodu, w tym 70,84% stanowili mężczyźni. Wynik pozytywny z egzaminu uzyskało 17 903 osób. Natomiast jako kandydaci z wolnego wyboru do egzaminów czeladniczych przystąpiło 7 754 osób, w tym tylko 47,66% stanowili mężczyźni. Egzaminu nie zdały 152 osoby.

Tabela 6. Egzamininy czeladnicze przed komisjami egzaminacyjnymi izb rzemieślniczych w 2019

			razem	w tym kobiety	w tym mężczyźni
Absolwenci nauki zawodu	pozytywnie	17 903	20 188	29,16%	70,84%
	negatywnie	2 285			
Kandydaci z wolnego naboru	pozytywnie	7 602	7 754	52,34%	47,66%
	negatywnie	152			

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Informacji Oświatowej Związku Rzemiosła Polskiego

W roku 2019 do egzaminów mistrzowskich przystąpiło 2 606 osób, w tym 71,56% stanowili mężczyźni. Wynik pozytywny z egzaminu uzyskało 2 484 osoby.

Tabela 7. Egzamininy mistrzowskie przed komisjami egzaminacyjnymi izb rzemieślniczych w 2019

			razem	w tym kobiety	w tym mężczyźni
pozytywnie		2 484	2 606	28,74%	71,56%
negatywnie		122			

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Informacji Oświatowej Związku Rzemiosła Polskiego

W roku 2019 do egzaminów sprawdzających przystąpiły 3 403 osoby (po ukończeniu kształcenia ustawicznego w formie pozaszkolnej z zakresu umiejętności wchodzących w zakres zawodu, którego dotyczy egzamin), w tym 50,08% stanowili mężczyźni. Wynik pozytywny z egzaminu uzyskały 3 383 osoby.

Tabela 8. Egzaminy sprawdzające przed komisjami egzaminacyjnymi izb rzemieślniczych w 2019

Egzaminy sprawdzające

		razem	w tym kobiety	w tym mężczyźni
pozytywnie	3 383	3 403	49,92%	50,08%
negatywnie	20			

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Informacji Oświatowej Związku Rzemiosła Polskiego

Egzaminy czeladnicze i mistrzowskie przed komisjami egzaminacyjnymi izb rzemieślniczych to potwierdzenie kwalifikacji zawodowych, które wyznaczają pracownikowi jego status na rynku pracy oraz pozycję zawodową. Kwalifikacje zawodowe przesądzają o przydziale zadań i funkcji zawodowych. Podstawą prawną systemu egzaminów czeladniczych i mistrzowskich jest ustawa z dnia 22 marca 1989 roku o rzemiośle oraz wydane na podstawie zawartej w niej delegacji rozporządzenie Ministra Edukacji.

Egzaminy czeladnicze i mistrzowskie przed komisjami egzaminacyjnymi izb rzemieślniczych są dostępne dla różnych kategorii kandydatów, tj. zarówno absolwentów nauki zawodu u rzemieślnika, jak też osób poszukujących możliwości potwierdzenia nabytych umiejętności zawodowych.

Najwięcej egzaminów czeladniczych w 2018 roku odbyło się w zawodzie **fryzjer - 5243 egzaminy, mechanik pojazdów samochodowych - 4935 egzaminy oraz kucharz - 2506 egzaminów**. Na kolejnych miejscach uplasował się cukiernik (1798), stolarz (1637), elektryk (1339), monter zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie (1044), ślusarz (973), monter sieci instalacji i urządzeń sanitarnych (966), murarz-tylnik (759), piekarz (705), elektromechanik pojazdów samochodowych (677) oraz operator obrabiarek sterowanych numerycznie (500). Wszystkie zawody z liczbą egzaminów czeladniczych zostały przedstawione w tabeli nr 5 poniżej. W porównaniu z rokiem poprzednim największy przyrost kandydatów nastąpił w województwie małopolskim bo o aż 88 a największy spadek w województwie śląskim o 139 kandydatów.

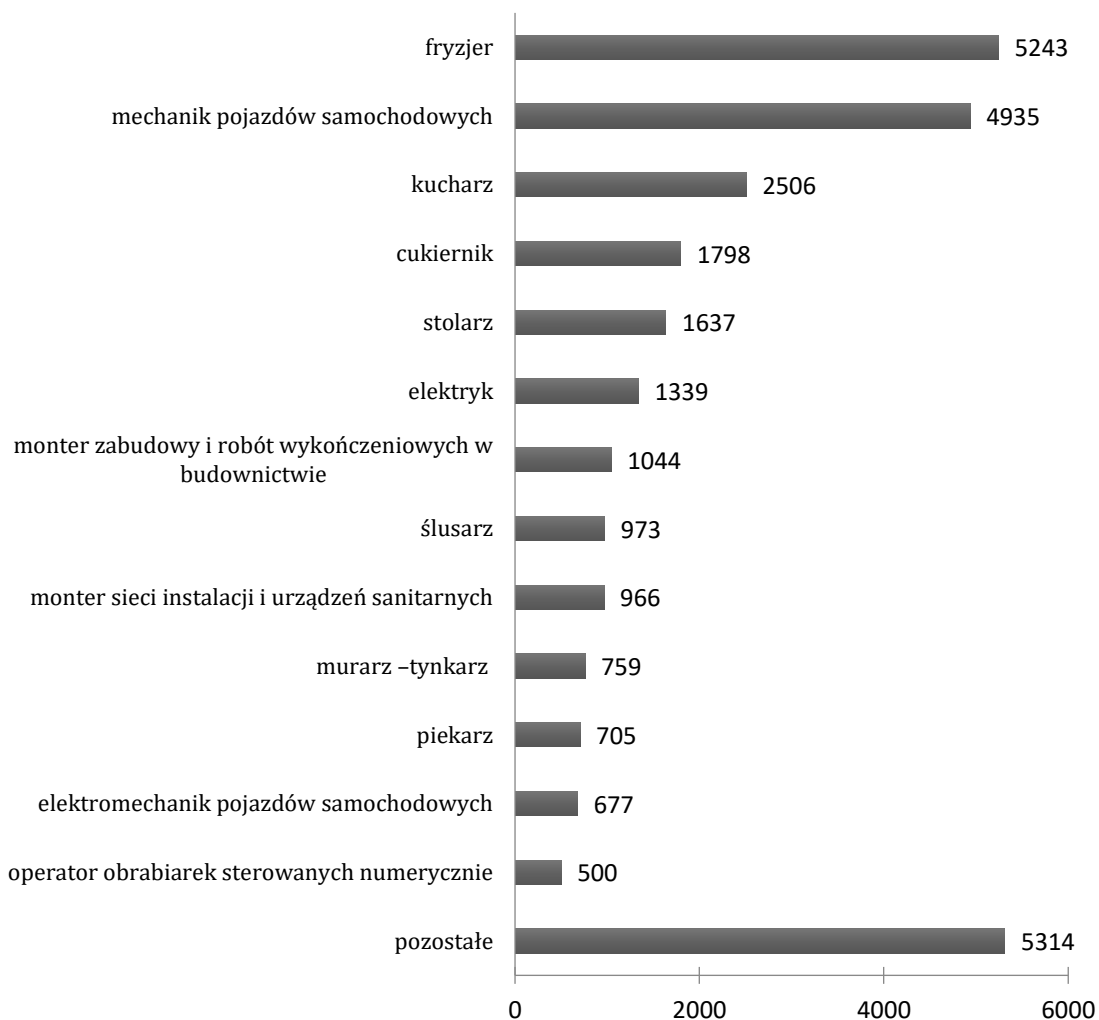
Tabela 9. Liczba **egzaminów czeladniczych** przed komisjami egzaminacyjnymi izb rzemieślniczych według zawodów w 2018 roku

Liczba egzaminów czeladniczych przed komisjami egzaminacyjnymi izb rzemieślniczych według zawodów	
zawód	liczba egzaminów
fryzjer	5 243
mechanik pojazdów samochodowych	4 935
kucharz	2 506
cukiernik	1 798
stolarz	1 637
elektryk	1 339
monter zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie	1 044
ślusarz	973
monter sieci instalacji i urządzeń sanitarnych	966
murarz – tynkarz	759
piekarz	705
elektromechanik pojazdów samochodowych	677
operator obrabiarek sterowanych numerycznie	500
pozostałe	5 314

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Informacji Oświatowej Związku Rzemiosła Polskiego

Wykres 5. Liczba **egzaminów czeladniczych** przed komisjami egzaminacyjnymi izb rzemieślniczych według zawodów w 2018 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Informacji Oświatowej Związku Rzemiosła Polskiego

Najwięcej egzaminów mistrzowskich w 2018 roku odbyło się w zawodzie **fryzjer - 342 egzaminy**, **mechanik pojazdów samochodowych - 301 egzaminów** oraz **kucharz - 281 egzaminów**. Na kolejnych miejscach uplasował się stolarz (122), cukiernik (114), monter sieci instalacji i urządzeń sanitarnych (106), monter zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie (91), elektryk (91), kominiarz (87), piekarz (73), murarz-tynkarz (71), malarz-tapeciarz (63) oraz ślusarz (57).

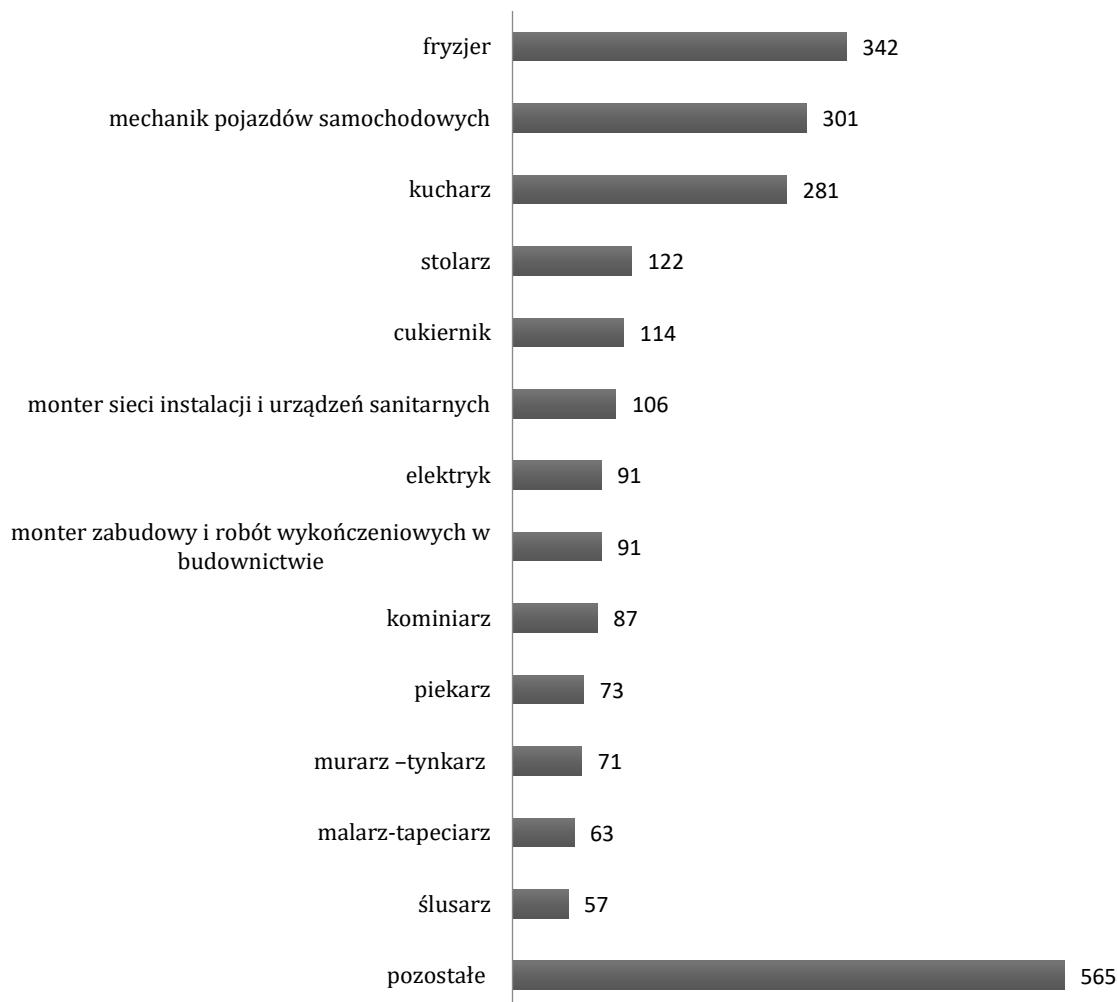
Tabela 10. Liczba **egzaminów mistrzowskich** przed komisjami egzaminacyjnymi izb rzemieślniczych według zawodów w 2018 roku

Liczba egzaminów mistrzowskich przed komisjami egzaminacyjnymi izb rzemieślniczych według zawodów	
zawód	liczba egzaminów
fryzjer	342
mechanik pojazdów samochodowych	301
kucharz	281
stolarz	122
cukiernik	114
monter sieci instalacji i urządzeń sanitarnych	106
elektryk	91
monter zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie	91
kominiarz	87
piekarz	73
murarz –tynkarz	71
malarz-tapeciarz	63
ślusarz	57
pozostałe	565

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Informacji Oświatowej Związku Rzemiosła Polskiego

Wykres 6. Liczba **egzaminów mistrzowskich** przed komisjami egzaminacyjnymi izb rzemieślniczych według zawodów w 2018 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Informacji Oświatowej Związku Rzemiosła Polskiego

DZIAŁALNOŚĆ SZKOLENIOWA IZB RZEMIEŚLNICZYCH

Poniższa tabela przedstawia doskonalenie zawodowe młodocianych pracowników zatrudnionych w celu przygotowania zawodowego w zakładach rzemieślniczych w 2019 roku. Jeśli chodzi o kursy zawodowe zrealizowane przez izby rzemieślnicze, odbyły się w roku 2019 734, a wzięło w nich udział 7 676 uczestników. Z kolei szkoleń zrealizowanych przez izby rzemieślnicze odbyło się 419 dla 8 120 uczestników.

Tabela 11. Doskonalenie zawodowe młodocianych pracowników zatrudnionych w celu przygotowania zawodowego w zakładach rzemieślniczych w 2019 roku - liczba kursów zawodowych zrealizowanych przez izby rzemieślnicze

	Doskonalenie zawodowe młodocianych pracowników zatrudnionych w celu przygotowania zawodowego w zakładach rzemieślniczych	
	kursy zawodowe zrealizowane przez izby rzemieślnicze	szkolenia zrealizowane przez izby rzemieślnicze
liczba kursów/szkoleń	734	419
liczba uczestników	7 676	8 120

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Informacji Oświatowej Związku Rzemiosła Polskiego

SZKOŁY I CENTRA KSZTAŁCENIA ZAWODOWEGO PROWADZONE PRZEZ ORGANIZACJE RZEMIEŚLNICZE

Tabela 12. Szkoły i centra kształcenia zawodowego prowadzone przez organizacje rzemieślnicze w 2018 roku

Województwo	Szkoły i centra kształcenia zawodowego prowadzone przez organizacje rzemieślnicze	Liczba uczniów (w bieżącym roku szkolnym)	Liczba absolwentów szkoły
dolnośląskie	Rzemieślnicza Branżowa Szkoła I Stopnia im. Stanisława Palucha	173	468
	Branżowa Szkoła I Stopnia Cechu Rzemiosł Różnych i Małej Przedsiębiorczości w Bielawie	20	0

	Szkoła Podstawowa z Oddziałami Przystosowanymi do Pracy Cechu Rzemiosł Różnych i Małej Przedsiębiorczości w Bielawie	5	0
	Zasadnicza Szkoła Zawodowa Cechu Rzemiosł Różnych i Małej Przedsiębiorczości w Bielawie	39	369
kujawsko-pomorskie	Branżowa Szkoła I Stopnia Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Bydgoszczy	407	691
	Branżowa Szkoła I Stopnia Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Grudziądzu	224	218
	Zespół Szkół Zawodowych Rzemiosła Rzemieśnicza Szkoła Branżowa I Stopnia w Inowrocławiu	203	322
lubelskie	Rzemieśnicza Branżowa Szkoła I Stopnia w Łukowie	108	650
	Branżowa Szkoła Rzemieśnicza I Stopnia (Zespół Szkół Rzemiosła i Przedsiębiorczości im. Jana Kilińskiego)	279	85
	Rzemieśnicze Technikum Wielozawodowe im. Jana Kilińskiego (Zespół Szkół Rzemiosła i Przedsiębiorczości im. Jana Kilińskiego)	17	0
	Rzemieśnicza Branżowa Szkoła I Stopnia w Zamościu	265	938
	Branżowa Szkoła Rzemiosł Różnych I Stopnia w Zamościu	170	555
	Branżowa Szkoła Rzemieśnicza I Stopnia	135	1216
lubuskie	Lubuska Akademia Rzemiosła (Branżowa Szkoła I Stopnia)	58	36
	Lubuska Akademia Rzemiosła Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych	38	0
łódzkie	Rzemieśnicza Szkoła Branżowa I Stopnia w Rawie Mazowieckiej	30	15
	Branżowa Szkoła Rzemiosła I Stopnia w Łodzi (projekt w trakcie realizacji)		

małopolskie	Branżowa Szkoła I Stopnia w Krynicy - Zdroju Izby Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Nowym Sączu	98	375
	Zawodowa Szkoła Branżowa I Stopnia Cechu Rzemiosł Różnych w Nowym Targu	110	899
	Branżowa Szkoła I Stopnia Cechu Rzemiosł Różnych i Przedsiębiorczości w Zakopanem	209	183
	Rzemieślnicza Branżowa Szkoła I Stopnia im. Świętego Józefa Cechu Rzemiosł Różnych i Przedsiębiorczości	246	2341
	Rzemieślnicza Branżowa Szkoła I Stopnia w Złockiem	35	490
	Branżowa Szkoła I Stopnia Cechu Rzemiosła i Przedsiębiorczości im. Św. Józefa w Limanowej	157	709
	Branżowa Szkoła I Stopnia Cechu Rzemiosł i Przedsiębiorczości im. J. Kilińskiego w Gorlicach	82	455
	Liceum Ogólnokształcące dla dorosłych (zespół szkół „Pomorskie Szkoły Rzemiosł”)	19	0
	Rzemieślnicza Branżowa Szkoła I Stopnia w Tarnowie	270	902
	Rzemieślnicza Branżowa Szkoła I Stopnia Małopolskiej Izby Rzemiosła i Przedsiębiorczości w Krakowie	144	12
podkarpackie	Rzemieślnicza Branżowa Szkoła I Stopnia im. Bł. Karoliny Kózkówny w Pilźnie	199	478
	Branżowa Szkoła I Stopnia w Jodłowej	19	0
podlaskie			
pomorskie	Branżowa Szkoła I Stopnia „Rzemiosło” w Słupsku	60	0
	Branżowa Szkoła I Stopnia nr 1 (zespół szkół „Pomorskie Szkoły Rzemiosł”)	173	401
	Technikum Nr 1 (zespół szkół „Pomorskie Szkoły Rzemiosł”)	456	476

	Niepubliczna Szkoła Rzemiosła w Wejherowie (Branżowa Szkoła I Stopnia)	417	816
śląskie	Rzemieślnicza Branżowa Szkoła I Stopnia w Katowicach	158	177
wielkopolskie	Rzemieślnicza Szkoła Zawodowa Cechu Rzemiosł Różnych w Koninie - Branżowa Szkoła I Stopnia	223	144
	Rzemieślnicza Szkoła Branżowa I Stopnia w Wągrowcu	86	22
zachodniopomorskie	Branżowa Szkoła I Stopnia	51	31
	Branżowa Szkoła I Stopnia w Kamiennym Moście	50	16

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Informacji Oświatowej Związku Rzemiosła Polskiego

Z powyższych danych wynika, że w roku 2018 działało 38 rzemieślniczych szkół zawodowych prowadzonych przez organizacje rzemieślnicze, a kształciło się w nich blisko 6 tys. uczniów. W szkołach tych zatrudnienie znajduje 1132 nauczycieli. Do tej pory mury rzemieślniczych szkół opuściło ponad 14 tys. absolwentów.

2.7 ORGANIZACJE RZEMIEŚLNICZE JAKO PARTNER STRATEGICZNY PAŃSTWA

W wyniku przemian ustrojowych, w 1989 roku uchwalono ustawę o rzemiośle, która zastąpiła ustawę o wykonywaniu i organizacji rzemiosła. Związek uzyskał statut organizacji samorządu zawodowego rzemiosła i związku pracodawców. W myśl nowej ustawy zadaniem Związki było zapewnienie zrzeszonym w nim na zasadach dobrowolności organizacjom pomocy w realizacji zadań statutowych, rozwijanie działalności społeczno-zawodowej oraz reprezentowanie interesów rzemiosła w kraju i za granicą. Wzmocnieniu uległy zadania z zakresu oświaty zawodowej. Związek uzyskał prawo uczestnictwa w realizacji zadań państwa z zakresu oświaty zawodowej i wychowania w celu zapewnienia wykwalifikowanych kadr dla rzemiosła i całej gospodarki oraz uprawnienie do ustalenia – w porozumieniu z Ministrem Edukacji Narodowej – nie tylko zasad i powoływania komisji egzaminacyjnych, lecz także sposobu przeprowadzania egzaminów, ustalania wzorów dyplomów

i świadectw oraz zasad nauki w zakładach rzemieślniczych. Nowym obowiązkiem stało się propagowanie zasad etyki zawodowej i rzetelnego wykonywania zawodu. W grudniu 1989 roku V Krajowy Zjazd Delegatów Rzemiosła zmienił nazwę Centralnego Związku Rzemiosła na Związek Rzemiosła Polskiego.³²

Związek Rzemiosła Polskiego jest pełnoprawnym partnerem dialogu społecznego (ustawa z lipca 2001 roku). Jako organizacja pracodawców reprezentuje **na forum Rady Dialogu Społecznego interesy mikro, małych i średnich firm – nie tylko członków organizacji, ale również całego sektora MŚP**. Związek jest reprezentowany we wszystkich zespołach problemowych RDS oraz w działających po za nią zespołach branżowych ds. budownictwa oraz ds. ochrony zdrowia, a także w Wojewódzkich Komisjach Dialogu Społecznego (WKDS). Dzięki temu głos sektora MŚP jest uwzględniany we wszystkich obszarach problemowych, za równo na poziomie ogólnokrajowym, regionalnym jak i lokalnym. Partnerstwo jest realizowane poprzez stałą współpracę z organami władzy administracji państwowej i samorządowej, agendami, organizacjami rządowymi i pozarządowymi oraz organizacjami zrzeszającymi przedsiębiorców. Ważnym celem realizowanym przez Związek Rzemiosła Polskiego, poprzez udział w procesie dialogu społecznego, jest stworzenie w Polsce silnego, nowoczesnego samorządu gospodarczego.³³

2.8 ODDZIAŁYWANIE SPOŁECZNE RZEMIOSŁA³⁴

Tematyka kształcenia dualnego w rzemiośle dotyczy dużej skali procesów społecznych i gospodarczych, a tym samym wykracza poza kwestie dotyczące ściśle systemu edukacji. Kluczowym powodem takiego stanu rzeczy jest to, że istotą kształcenia dualnego, przemienneego jest zaangażowanie pracodawców w proces edukacji w sposób równoprawny ze szkołą. To pociąga za sobą konsekwencje instytucjonalne, ale również społeczne, gdyż poszczególne firmy, ale także reprezentujące je organizacje zostają włączone w proces kształcenia zawodowego. Istotnym wymiarem funkcjonowania kształcenia dualnego, w które zaangażowane są w Polsce organizacje rzemieślnicze - cechy i izby, jest zatem m. in. generowanie zasobów **kapitału społecznego**.

System dualny kształcenia zawodowego w rzemiośle z racji bezpośredniego zaangażowania firm i zrzeszających ich organizacji jest dopasowany do sytuacji rynkowej odnośnie zapotrzebowania na

³² Historia. Wykonując rzemiosło stajemy się rzemieślnikami /Fabricando fabri fimus/, opracowanie Związku Rzemiosła Polskiego.

³³ Rada Dialogu Społecznego, materiał Związku Rzemiosła Polskiego.

³⁴ Na podstawie: K. Bondyra, *Kształcenie zawodowe osób z niepełnosprawnością w rzemiośle*, 2020, w druku.

specjalistów o określonych kwalifikacjach. W ten sposób też kreowane są nowe kierunki kształcenia³⁵. Dzięki temu wskaźnik NEET (odsetek młodych ludzi z problemami związanymi z przejściem ze szkoły do pracy) w krajach niemieckojęzycznych, w których funkcjonuje dualny system kształcenia zawodowego, jest o połowę niższy niż w Polsce czy Francji, gdzie przedsiębiorstwa mają zdecydowanie ograniczony wpływ na funkcjonowanie szkolnictwa³⁶. Jest to istotna korzyść wynikająca z wdrożenia tego modelu edukacji.

Kraje, w których wdrożono edukację dualną wyróżniają się pozytywnie, jeśli chodzi o poziom bezrobocia oraz czas poszukiwania pracy przez młodych ludzi, w porównaniu do krajów UE nieposiadających takiego modelu kształcenia. Wśród państw, gdzie funkcjonuje system dualny, wskaźniki gospodarcze znajdują się na stabilnym, zadowalającym poziomie. Są to między innymi Austria, Dania, Holandia oraz Szwajcaria³⁷. Co więcej, jeśli chodzi o niemiecki rynek niemalże połowa młodych kobiet i mężczyzn, którzy zostali wykształceni w zawodach rzemieślniczych, pozostają w wyuczonym zawodzie. Zdecydowanie częściej decydują się pracować w swoim fachu niż osoby, które uzyskały inne wykształcenie zawodowe. Ponadto, około jedna trzecia czeladników dąży do dalszego doksztalcenia się. W porównaniu do innych osób czynnych zawodowo, czeladnicy natrafiają na mniejsze trudności związane z znalezieniem miejsca pracy. Warto również zauważyć także, że osoby z tytułem czeladniczym częściej wykorzystują uzyskane kwalifikacje w swoim miejscu pracy. Nabyte przez nich umiejętności częściej zostają wykorzystane w praktyce, aniżeli w przypadku innych osób czynnych zawodowo³⁸.

Realizowanie nauki zawodu w rzemiośle bardzo pozytywnie wpływa na przejście z systemu edukacji na rynek pracy, jak również pozytywnie oddziałuje na dostosowanie pracowników do zmian technologicznych i strukturalnych w gospodarce. Nauka w miejscu pracy umożliwia podjęcie w naturalny sposób obowiązków zawodowych.

W przypadku kształcenia w rzemiośle należy także wskazać inne korzyści społeczne, które są dostrzegane w krajach realizujących kształcenie dualne. Poprzez nie rozumie się efekt pokoleniowy (wpływ osób o dłuższym stażu zawodowym na rozwój umiejętności), związki edukacji ze zdrowiem oraz spójność społeczną (zmniejszenie rozwarstwienia społecznego). Do korzyści społecznych zalicza się również włączenie społeczne poprzez edukację kategorii społecznych zagrożonych marginalizacją społeczną, jak osoby z niepełnosprawnością.

Jednakże w przypadku Polski potencjał rzemiosła w zakresie edukacji zawodowej oraz pracy dla osób z niepełnosprawnością nie jest w pełni wykorzystany. Dzieje się tak z powodu braku wdrożenia postulatu nadawania „młodszego” lub „pomocnika czeladnika”, jako najniższego stopnia kwalifikacji

³⁵ M. Mazik-Gorzelańczyk, *Kształcenie zawodowe w Polsce w perspektywie zmian i potrzeb gospodarki*, Fundacja Friedricha Eberta, Warszawa 2016, s. 26

³⁶ A. Łada, *Rynek pracy wyzwaniem, Kształcenie zawodowe szansą*, Fundacja Konrada Adenauera Warszawa 2017, s. 11

³⁷ W. D. Greinert, Stefan Wolf, *Die Berufsschule – radikale Neuorientierung oder Abstieg zur Restschule?*, Universitätsverlag der TU Berlin, 2013, ISBN 978-3-7983-2628-6, s. 14.

³⁸ M. Ebbinghaus, F.H. Esser, *Berufliche Bildung im Handwerk. Entwicklungen und Herausforderungen im Kontext von Digitalisierung und demografischem Wandel*, BIBB, Bonn 2017, ISBN 978-3-945981-78-8, s. 19.

zawodowych w rzemiośle. Postulat ten pojawił się jako próba wyjścia naprzeciw potrzebom osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim. Wciąż pozostaje w sferze projektów pomimo, iż został sformułowany w latach 90. XX w. W stanowisku Związku Rzemiosła Polskiego, jakie zajął on w 2018 roku w sprawie projektowanych zmian w prawie oświatowym, wskazano na potrzebę wprowadzenia egzaminu sprawdzającego w ramach egzaminu czeladniczego, którego zdanie wiązałoby się z wydaniem zaświadczenia, spełniającego wymogi określone dla wniosków składanych przez pracodawców ubiegających się o dofinansowanie części kosztów kształcenia. Postulat ten opierał się na założeniu, że w ten sposób rozwijałoby się kolejną ścieżkę możliwości uzyskiwania kwalifikacji przez kształcące się w rzemiośle osoby z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, a w konsekwencji zwiększałoby to ich możliwości zatrudnienia³⁹.

Tymczasem problem powraca rokrocznie, gdy rozpoczyna się sesja egzaminacyjna. Wtedy uwidacznia się bariera, której niektórzy kandydaci na czeladników nie mogą przejść: „(...) uczący ich rzemieślnicy potwierdzają, że część praktyczną opanowali znakomicie. Są świetni manualnie, chętni do pracy, ale zupełnie nie radzą sobie z teorią, która jest bezwzględnie wymagana do zdobycia tytułu czeladnika”.⁴⁰

Jednakże problemy pracodawców - rzemieślników, którzy dostrzegają potrzeby osób z niepełnosprawnością są niezmiennie sygnalizowane od kilkadziesiątu wręcz lat: „Przy obecnych rozwiązaniach prawnych pracodawca – mistrz szkolący, który bierze na siebie trud wykształcenia takiej osoby, z góry skazany jest na porażkę. Wiadomo, że nie skorzysta z premii finansowej należnej za wykształcenie ucznia, a co gorsza będzie musiał w przygotowanie takiego kandydata włożyć o wiele więcej pracy, serca i cierpliwości. Trudno się dziwić, że mało kto chce się podejmować tak niewdzięcznego zadania. Tymczasem indywidualny i niekiedy dłuższy tok nauki powoduje, że takie osoby mogłyby z powodzeniem zdobyć kwalifikacje zawodowe i swoje miejsce na rynku pracy. Pracują z konkretnym pracodawcą, na konkretnym stanowisku i zdobywają ściśle określone umiejętności. (...) Bywa, że są w stanie funkcjonować tylko w tej jednej, wcześniej poznanej firmie. Nigdzie indziej nie były w stanie znaleźć zatrudnienia.”⁴¹

Tytuł zawodowy „młodszy” lub „pomocnik czeladnika” oznaczałoby dla pracodawcy, że nie może od niego wymagać pełni wiedzy i umiejętności, a zarazem zapewniałoby potwierdzenie kwalifikacji. To konkretne rozwiązanie w zakresie systemu egzaminów zawodowych dałoby możliwość zdecydowanie lepszego, niż ma to obecnie miejsce, potencjału rzemiosła w Polsce w zakresie aktywizacji edukacyjno-zawodowej. Zarazem istotna jest konstatacja w ramach zaprezentowanej analizy edukacji zawodowej

³⁹ Stanowisko Związku Rzemiosła Polskiego w sprawie zmian wynikających z projektu ustawy o zmianie ustawy - Prawo oświatowe i ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (projekt przekazany do konsultacji w dniu 26 czerwca 2018 r.).

⁴⁰ M. Rutkowska-Kalisz, *Na co komu pomocnik czeladnika?*, „Wielkopolski Rzemieślnik”, 8, 2011.

⁴¹ Tamże.

w rzemiośle, iż dla osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim jest to „przyjazne” środowisko nauki i pracy. Wiąże się to m. in. z bezpośrednimi, osobistymi relacjami w zakładach rzemieślniczych. Ale też istotnym argumentem na rzecz dostępności miejsc edukacji i pracy w rzemiośle jest rozkład przestrzenny - w skali całego kraju - działalności edukacyjnej tego sektora gospodarczego.

2.9 FINANSOWANIE ORGANIZACJI RZEMIEŚLNICZYCH

Podstawą finansową funkcjonowania organizacji rzemieślniczych jako podmiotów pozarządowych (nie wchodzących w skład sektora finansów publicznych) po 1989 r. stały się składki i własna działalność związana m. in. z wynajmem pomieszczeń w posiadanych przez izby i cechy obiektach.

Zgodnie ze statutem Związek Rzemiosła Polskiego (Warszawa, czerwiec 2017 r.): *Dla realizacji celów statutowych Związek może powoływać własne ośrodki: wczasowe, sanatoryjne, lecznicze i rehabilitacyjne oraz własne zakłady lecznicze Związku jako podmiotu leczniczego w rozumieniu przepisów o działalności leczniczej i uzdrowiskowej oraz o ochronie zdrowia. [...] Jednostki organizacyjne i przedsiębiorstwa o których mowa w zdaniach poprzedzających mogą prowadzić działalność gospodarczą w zakresie przewidzianym dla Związku.*

W przypadku izb rzemieślniczych wpływy finansowe na podstawie art. 3 ust. 3g Ustawy o rzemiośle, wiążą się również z przeprowadzaniem egzaminów czeladniczych, mistrzowskich i sprawdzających. Od 01.01.2020 roku zgodnie z nowym brzmieniem pkt 4 w ust. 3g w art 3 Ustawy o rzemiośle (Dz. U z 2019 r. poz 1495) opłaty za egzaminy przed komisjami izb rzemieślniczych wynoszą: a) egzamin mistrzowski - 1432 zł b) egzamin czeladniczy - 716 zł c) egzamin sprawdzający - 256 zł d) egzamin poprawkowy - 50% opłaty. Opłaty te służą finansowaniu całego procesu walidacji, tj. od zorganizowania przez izbę rzemieślniczą komisji egzaminacyjnych do zabezpieczania zasobów archiwalnych powstałych w wyniku przeprowadzonych egzaminów.⁴²

Z kolei dofinansowanie należne po pozytywnym zdaniu egzaminu czeladniczego przez młodocianego pracownika, wypłacana jest mistrzom szkolącym. Tym samym cechy rzemieślnicze nie mają oprócz składek i własnej działalności gospodarczej zapewnionych źródeł dochodu związanych z obsługą administracyjną kształcenia dualnego prowadzonego w rzemiośle. Tymczasem to właśnie cechy ponoszą koszty tej obsługi organizacyjnej procesu kształcenia dualnego z tej racji, że mistrzowie szkolący

⁴² www.irip.kalisz.pl/cat,5

są zrzeszeni bezpośrednio w cechach, a nie izbach rzemieślniczych. Bieżący kontakt administracyjny rzemieślnicy mają zatem ze swoimi cechami – terytorialnymi, lub w dużych ośrodkach miejskich branżowymi. Jednakże **cechy nie otrzymują na prowadzenie działalności na rzecz obsługi procesu kształcenia dualnego żadnych środków finansowych.**

Sytuacja finansowa organizacji rzemieślniczych jest zatem bardzo trudna, na granicy elementarnego funkcjonowania, co szczególnie dotyczy cechów terytorialnych. Posiadane budynki, „domy rzemiosła”, wznoszone zwykle w okresie powojennym wymagają nakładów finansowych, na co cechy nie posiadają wystarczających środków. Tym samym atrakcyjność tych obiektów, mimo, że zwykle położonych w centrach miast powiatowych, obniża się z punktu widzenia potencjalnych najemców. Ale też są również cechy, które nie posiadają własnych budynków.

Wnioski dotyczące kondycji finansowej organizacji rzemieślniczych w Polsce zawierać powinny konstatację, iż izby rzemieślnicze mają środki na prowadzoną działalność egzaminacyjną. Choć oczywiście są to fundusze, które nie pokrywają całości kosztów ponoszonych na obsługę kształcenia dualnego. Jednakże **w przypadku cechów rzemieślniczych, które zapewniają bieżącą obsługę administracyjną w ramach „polskiego modelu kształcenia dualnego”, to nie otrzymują one żadnej rekompensaty finansowej za wykonywaną pracę.**

2.10 PODSUMOWANIE - POTENCJAŁ GOSPODARCZY RZEMIOSŁA

*Wielkie firmy nie znikną, będą funkcjonować
w sieciach, gdzie małe i średnie przedsiębiorstwa będą
sercem, duszą produkcji XXI wieku.*

Jeremy Rifkin /amerykański ekonomista i politolog/

W Polsce ramach procesów transformacji postkomunistycznej po roku 1989, kiedy to następowało „przyspieszone” tworzenie gospodarki wolnorynkowej,⁴³ wiele zakładów rzemieślniczych dało początek przedsiębiorstwom działającym w większej skali. Można przywołać m. in. takie nazwiska i zarazem marki, jak Krzysztof Olszewski, założyciel firmy Solaris, który zaczynał od zdobycia uprawnień czeladniczych jako mechanik samochodowy w trakcie studiów, Wojciech Kruk, mistrz rzemiosł

⁴³ J. Szacki, *Liberalizm po komunizmie*, Kraków 1994, s. 181.

artystycznych i kontynuator rodzinnej tradycji jubilerskiej sięgającej 1840 r., czy Piotr Kler, twórca firmy meblarskiej i marki Kler.

Istotne jest również wskazanie B. Jałowieckiego⁴⁴, który podkreśla, że dynamika nowych przestrzeni przemysłowych w dobie globalizacji jest oparta na trzech zasadniczych elementach:

- przemyśle o wysoko zaawansowanej technologii tworzącym nowe gałęzie i nowe produkty;
- usługach na rzecz producentów, zlokalizowanych zasadniczo w przestrzeniach metropolitalnych,
- działalności rzemieślniczej oraz sektorze małych i średnich przedsiębiorstw..

Ważne miejsce rzemiosła we współczesnej gospodarce polskiej wynika już z samego faktu liczebności firm rzemieślniczych. Rzemiosło jest najliczniejszą strukturą zrzeszającą podmioty gospodarcze w Polsce. Związek Rzemiosła Polskiego jako organizacja pracodawców uczestniczy także w pracach Rady Dialogu Społecznego, wykazując co najmniej 300 tys. zatrudnionych pracowników przez firmy należące do organizacji rzemieślniczych. Rada Dialogu Społecznego „[...] jest forum współpracy rządu, organizacji pracodawców i związków zawodowych. Opiniuje założenia i projekty aktów prawnych dotyczących polityki gospodarczej i społecznej: podatków, budżetu państwa, rynku pracy, funduszy strukturalnych UE oraz wynagrodzeń i świadczeń socjalnych.”⁴⁵

Jednakże trudność sprawia precyzyjne określenie skali działalności gospodarczej prowadzonej przez firmy rzemieślnicze. Wynika to m. in. z problemów definicyjnych związanych z wyznaczeniem w Polsce zakresu działalności rzemieślniczej. Dobrowolność zrzeszania się w cechach powoduje, że trudno wyznaczyć linie podziału na niwie gospodarczej pomiędzy podmiotami zrzeszonymi, a firmami funkcjonującymi poza strukturami rzemiosła.

Co więcej, doprecyzowania wymaga sam obszar aktywności gospodarczej, którą w Polsce określamy rzemiosłem. Brakuje w tej sferze podstawowych rozróżnień analitycznych i tym samym danych. Dostępne dane statystyczne dotyczące rzemiosła jako struktury organizacyjnej w Polsce gromadzone są na potrzeby sprawozdawczości dotyczącej działalności oświatowej. Natomiast odnośnie skali aktywności gospodarczej nie ma dostępnych danych, ani prowadzonych badań.

A trudności analityczne wiążą się również z samą strukturą rzemiosła w Polsce. Firmy rzemieślnicze zrzeszone są bezpośrednio w cechach, które z kolei łączą się w izbach rzemieślniczych. Dane, w tym kontaktowe, firm zrzeszonych w rzemiosłe są dostępne zatem w poszczególnych cechach i nie są zwykle agregowane na poziomie izb. A z kolei kluczowym obszarem aktywności izb jest działalność oświatowa, a nie np. promocja gospodarcza.

⁴⁴ B. Jałowiecki, *Przedmowa*, w: G. Benko, *Geografia technopolii*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1993.

⁴⁵ <https://zrp.pl/o-nas/o-zrp/>

Stąd też występuje pilna **potrzeba realizacji badań w zakresie potencjału ekonomicznego**, jak również wypracowania metodologii stałego monitorowania poziomu aktywności gospodarczej **polskiego rzemiosła**. Uwzględnienia wymaga w ramach takiego przedsięwzięcia analitycznego również struktura organizacyjna, tzn. kontakt z poszczególnymi cechami, jak też analiza rzemiosła funkcjonującego poza obecnymi strukturami.

W przypadku Niemiec, w związku z funkcjonowaniem realnego samorządu gospodarczego rzemiosła w postaci obligatoryjnej przynależności przedsiębiorstw oraz statusem podmiotu prawa publicznego, są dostępne precyzyjne wyliczenia dotyczące także sfery gospodarczej. Prowadzone są także cykliczne badania na dużych próbach koniunktury w przedsiębiorstwach rzemieślniczych w ramach wypracowanej metodologii.

O znaczeniu gospodarczym niemieckiego rzemiosła świadczy to, że wraz z małymi i średnimi przedsiębiorstwami tworzy rdzeń niemieckiej gospodarki. Wg. danych za 2018 r. około 1 mln zakładów jest wpisanych do rejestrów rzemieślników oraz wykazu zawodów pokrewnych rzemiosłu. Pracuje tam około 5,53 mln osób, a 368 tys. uczniów odbywa kwalifikowane szkolenia. Oznacza to, że w Niemczech w rzemiośle pracuje 12,4% wszystkich czynnych zawodowo i 27,8% wszystkich uczących się. W 2018 r. wartość sprzedaży w rzemiośle osiągnęła kwotę około 612 mld euro (bez VAT).⁴⁶

W przypadku rzemiosła francuskiego, to zorganizowane jest ono podobnie jak niemieckie, w formie samorządu gospodarczego. Na podstawie danych **francuskiej Izby Handlu i Rzemiosła**⁴⁷, można stwierdzić, iż skala działalności zrzeszonych w niej podmiotów to 1,3 mln przedsiębiorstw, 3,1 pracowników, jak również 140 tys. uczniów w ramach kształcenia zawodowego, co przekłada się na 35% edukacji zawodowej w kraju.

Z kolei w **modelu anglosaskim** rzemiosło, choć bez sformalizowanej struktury samorządu gospodarczego, to ma również swoje znaczącą rolę gospodarczą. W ujęciu anglosaskim rzemiosło sytuuje się w znaczącym stopniu w obszarze „kreatywnej gospodarki”,⁴⁸ dla której impulsem stał się rozwój „przemysłów kreatywnych”.⁴⁹

Termin „przemysły kreatywne” upowszechnił się po roku 1997, kiedy to w Wielkiej Brytanii międzysektorowy Zespół ds. Przemysłów Kreatywnych (Creative Industries Taskforce) wypracował definicję przemysłu kreatywnego, zgodnie z którą są to: „działania, które biorą się z indywidualnej kreatywności i talentu, i które mają zarazem potencjał kreowania bogactwa oraz zatrudnienia poprzez wytwarzanie i wykorzystywanie praw własności intelektualnej”.⁵⁰ Do dziedzin kreatywnych, związanych z tworzeniem innowacji zaliczane są obszary, które skupiają się wokół: reklamy, filmu i wideo, architektury,

⁴⁶ <https://www.zdh.de/daten-fakten/kennzahlen-des-handwerks/>

⁴⁷ https://www.cma-lyon.fr/sites/cma-lyon/files/plaquette_instit_cma_gb.pdf

⁴⁸ <https://www.nesta.org.uk/blog/craft-and-the-creative-economy/>

⁴⁹ <https://creativeconomy.britishcouncil.org/guide/what-creative-economy/>

⁵⁰ <https://uml.lodz.pl/dla-biznesu/przemysly-kreatywne/czym-jest-sektor-kreatywny/>

muzyki, rynku sztuki i antyków, sztuk performatywnych, gier komputerowych i wideo, rynku wydawniczego, rzemiosła, oprogramowania, wzornictwa, radia i telewizji, projektowania mody.⁵¹

W raportach badawczych podkreśla się, że umiejętności rzemieślnicze wykorzystywane są również poza ściśle określonym obszarem działalności rzemieślniczej w ramach branż innowacyjnych. Ale zarazem na potrzeby analityczne wskazuje się na rozkład aktywności rzemieślniczej w skali całej gospodarki, rozróżniając „kreatywne” oraz te, które nie są przyporządkowane do „przemysłów kreatywnych”.⁵² W model anglosaski wpisuje się również rzemiosło niderlandzkie, mające swoją reprezentację w postaci **Rady Rzemiosła Niderlandzkiego**. Deklarowanym celem tej organizacji jest m. in. bowiem rozwijanie rzemiosła oraz „**kultury kreatywnej rzemiosła**”.⁵³

Wracając do **potencjału rzemiosła brytyjskiego**, jako odmiennego modelu umocowania instytucjonalnego i gospodarczego w stosunku do Niemiec, to istotne wydają się **dane dotyczące zatrudnienia za rok 2018**. A zatem sytuując rzemiosło anglosaskie w obszarze przemysłów kreatywnych, należy odnotować, że ten sektor jako całość odnotował dwukrotnie wyższy wzrost zatrudnienia w stosunku do średniej krajowej wg. danych rządowych.⁵⁴ I obecnie obejmuje ponad 6% wszystkich miejsc pracy w Zjednoczonym Królestwie. Z kolei w latach 2011 – 2018 wzrost miejsc pracy w obrębie przemysłów kreatywnych wynosił 30.6%, w porównaniu do 10.1% dla kraju.

Podsumowując naszkicowaną powyżej „mapę drogową” na potrzeby określenia znaczenia gospodarczego rzemiosła, należy zwrócić szczególną uwagę na dużej skali i zróżnicowany potencjał tego sektora w poszczególnych krajach. Jednakże **określenie skali działalności rzemieślniczej w Polsce wymaga pogłębionych analiz w oparciu o wypracowaną metodologię**. Dopiero na tej podstawie możliwe będzie udzielenie efektywnego wsparcia dla polskiego rzemiosła, które, podobnie jak w innych krajach, odgrywa bardzo znaczącą rolę gospodarczą.

⁵¹ <http://www.becreative.byd.pl/id,26/przemysly-kreatywne-co-to-jest>

⁵² M. Silsbury, *Who makes? An Analysis of People Working in Craft Occupations*, 2018, s. 3-4, https://www.craftscouncil.org.uk/content/files/18-02-20_Report_final.pdf

⁵³ <https://craftscouncil.nl/en/over-ons/>

⁵⁴ <https://www.thestage.co.uk/news/2019/creative-industries-employment-growing-two-times-as-fast-as-uk-economy-dcms-figures-show/>